

SALIH TRAKO
(Sarajevo)

KATALOG RUKOPISA IZ MEDICINE, FARMAKOLOGIJE I HIGIJENE U ORIJENTALNOM INSTITUTU U SARAJEVU

UVOD

U zdravstvenoj kulturi i medicinskoj praksi naroda u jugoslovenskim krajevima postojala su u prošlosti tri jaka uticaja iz tri pravca: zapadni, evropski, koji je dolazio iz našeg primorja, najčešće posredstvom bosanskih franjevaca; istočni, islamski, koji predstavlja prihvaćeno, razrađeno i unaprijeđeno iransko i helensko nasljeđe iz ove oblasti, te narodna medicina i nadriljekarstvo. Ova druga, istočnjačka komponenta u medicinskoj praksi i liječenju uopće bila je po svoj prilici ovdje najraširenija. To nam potvrđuju rukopisna djela iz ove oblasti na arapskom, turskóm i perzijskom jeziku koja su se u priličnom broju sačuvala do danas, usprkos uništavanju knjige u ratnim prilikama, požarima i drugim nedaćama vremena. Nakon intenzivnijeg prikupljanja orijentalnog rukopisnog blaga u našim krajevima, što je Orijentalni institut u Sarajevu realizovao od svoga osnivanja 1950. g. do danas, a to mu je jedan od zadataka i u budućnosti, možemo bolje sagledati i određenije govoriti o ovom naučnom i kulturološkom blagu.

Iz podataka koje nam pružaju, najčešće kroz zabilješke bivših vlasnika ovih rukopisa, doznajemo da su ova djela dospijevala u naše krajeve posredstvom naših trgovaca, hodočasnika i drugih putnika na Istok, koji su ih nabavljali često po visokoj cijeni, za sebe lično ili za prijatelja, ili da ih zavještaju u javne biblioteke kao svoj vakuf, na opću korist sredine. I poneki domaći čovjek javlja se kao autor (vidjeti rukopis br. 3742) ili sakupljač tzv. "medžmu'a", bilježnica u kojima su sakupljali mnogo recepata za liječenje raznih oboljenja. Kako su ova djela stoljećima služila kao priručnici medicinske, farmakološke i druge prakse vezane za čuvanje zdravlja i liječenje ljudi od bolesti na ovim prostorima, ta djela su često prepisivali i tako umnožavali domaći prepisivači, koji

su i sami željeli da učine dobro i pomognu sebi, svojim, prijateljima i ljudima uopće, što često izričito potvrđuju u bilješkama o prepisu na kraju djela.

U Orijentalnom institutu u Sarajevu nalazi se oko sto primjeraka manuskripata iz medicine i njoj srodnih disciplina. U ovom radu ćemo obavijestiti naučnu i kulturnu javnost o ovim vrijednim materijalima.

KARAKTERISTIKE ZBIRKE

S obzirom na sadržaj, ova kolekcija obuhvata djela iz: medicine /61 rukopis/, farmakologije/13/, higijene/19/ i seksologije/5/. Ovim redom su ovdje i opisana. Neka djela nalaze se u više primjeraka, što govori o njihovoj upotrebi i popularnosti. Većina ovih rukopisa predstavljaju na Istoku vrlo poznata djela napisana u 13, 14, 15, 16 i kasnijim stoljećima. Mnoge su radili domaći prepisivači. O nekim djelima nismo mogli naći neophodne podatke u pristupačnoj literaturi, što bi ukazivalo na to da su rijetka ili čak unikati.

Da bi čitalac mogao dobiti globalan uvid u naučnu i kulturološku vrijednost ove zbirke, poći ćemo redom kroz katalog i ukazati na neke rukopise koji se po nekim svojim osobinama izdvajaju i imaju veći značaj i vrijednost.

1. **Mūgaz al-qānūn.** Ovo poznato medicinsko djelo ovdje se nalazi u dva primjerka /na arapskom jeziku, br. 425 i 4134/ te jedan primjerak u prevodu na turski /br. 2453/, a predstavlja, kako je već poznato, kompendium medicinskog djela **Al-Qānūn fi at-tibb**, koje je napisao (i na Zapadu i na Istoku poznati) Ibn Sina (Avicenna) u X stoljeću. Ovaj kompendium /Mugaz.../ napisao je tri stoljeća kasnije /u XIII st./ Ibn an-Nafīs. Primjerak pod br. 425 prepisao je izvjesni Bahā' al-Hwārezmī 742/1341. g.

2. **Tuhfe - i Mubarizi** /br. 273-1/. I ovo djelo je napisano koristeći se spomenutim Ibn Sinaovim djelom **Al-Qānūn fi at-tibb**. Nepoznati autor ga je napisao u XIV stoljeću, prvo na arapskom jeziku pod naslovom **Lubab al-muntahab**, a zatim ga, na zahtjev perzijskog vladara Mubarizuddin Muhameda (vl. 1314–1358.), preveo na perzijski, a kasnije i na turski jezik pod naslovom **Tuhfe-i Mubārizi**, čiji primjerak se ovdje nalazi.

3. **Hulasah** (br. 273-2). Ovo djelo je napisao isti nepoznati autor ranije spomenutog djela /br. 273-1/ i po želji istog perzijskog vladara Mubārizuddin Muhameda, koji je autoru naredio da ga napiše tako da bi sadržavalo vrijednosti svih do tada napisanih medicinskih djela. Autor je ispunio zadatak, djelo napisao i nazvao ga **Hulasah** tj. srž, sažetak, bit, suština, esencija. Svojim obimom spada u veća medicinska djela. Sadrži 27 poglavlja, koja su napisana u vidu tabela "ğadwel"

4. **Kitāb-i tibb min te'lif Ishāq ibn Murād** (br. 3791-2). Ovo medicinsko djelo napisao je na turskom jeziku Ishak sin Murada 792/1390. g. u mjestu Bunar kod tvrđave Geređe, na brdu Arkat. Ovaj primjerak je prepisan 1061/1651. g.

Ova posljednja tri djela (Tuhfe- i Mubarizī, Hulāṣah i Kitāb - i tibb) ne nalazimo u nama pristupačnoj literaturi, što bi govorilo da predstavljaju raritete, a možda i unikate.

5. **Teshīl fi at-tibb** (br. 1747 i 2884). Autor Hidr ibn 'Alī zv. Hadži paša Ajdini iz XIV st., napisao je ovaj terapijski priručnik na turskom jeziku na temelju svoga opširnijeg djela **Šifā' al-asqām**, a po zamisli autora djelo treba da nadomjesti liječnika tamo gdje ga nema. Sadrži tri glave. Ovaj prvi primjerak (br. 1747) prepisan je 865/1461. g.

6. **Muntehab- i šifā'** (br. 4001). I ovo djelo je napisao Hadži-paša Ajdini, a predstavlja proširenje više spomenutog djela **Tashīl fi at-tibb**, naročito njegove treće glave.

7. **Yadgār-i Ibn Šerīf** (br. 4150 i 3775). Ovo opsežno medicinsko djelo napisao je na turskom jeziku Ibn Šerif ili Šerif-zade na prelazu iz XV u XVI stoljeće, a namijenio ga je širokim narodnim masama. Autor ističe da onome ko se bude njime koristio ne treba ni liječnik niti drugo djelo. Ovaj primjerak je prepisan 1557. g.

8. **Menāfi 'an-nās**. Ovo popularno medicinsko djelo nalazi se ovdje u 12 primjeraka, što govori o njegovoj raširenosti i na tlu Balkana (br. 4147-2, 3359, 1689, 4143, 4144, 4145, 4146, 4148, 14-1, 2896, 2929, 937). Djelo je napisao popularni Derviš Nidai iz XVI stoljeća, liječnik krimskog hana Giraja, a kasnije i osmanskog slutana Sulejmana Kanuni (vl. 1520-1556). Ove primjerke prepisali su u Bosni domaći prepisivači, što se vidi iz kolofona na kraju. Na nekim primjercima nazivi biljaka na turskom jeziku protumačeni su i na srpskohrvatskom jeziku (vid. br. 4143, 4145, 4146, 2929). Na jednom primjerku ovog djela (br. 4148) data je kratka biografija autora Derviša Nida'ija.

9. **Gāyet el-beyān fī tedbīr-i beden al-insān** (br. 592, 4013, 1382, 2776). Ovo djelo iz opšte medicine napisao je na turskom jeziku Salih ibn Naṣrullāh u 17. st., primarius (ser etibba') sultana Mehmeda IV (vl. 1648-1687), kome je djelo i posvetio. Ovdje se nalaze četiri primjerka.

10. **Tuhfet el erīb en-nafi'ah er-rūhāni fi et-tibb** (br. 4149). Za ovo medicinsko djelo u pristupačnoj literaturi nismo našli podataka, što znači da je rijetko. Napisao ga je na turskom jeziku Huseyn zv. Hezārfenn /enciklopedist/. U uvodu autor ističe da je ovo djelo kompendium koji je on sazeo iz svoje glose

koju je ranije napisao na djelo **Lisān-i etibba'**, kako bi se ljudi njime lakše koristili.

Iz oblasti farmakologije i farmakopeje treba posebno spomenuti slijedeća djela:

11. **Terğeme-i Risāle-i Akrabādīn Melikyū** (br. 4183-1). To je prevod sa grčkog na turski jezik tog farmakološkog djela, kako je to u uvodu izneseno. I ovo djelo je rijetko, jer ga ne nalazimo u pristupačnoj literaturi. Prevođenje sa grčkog je započeo Omer, sin Nuha, a kada je on mlad, u dvadesetoj godini umro, otac njegov Nuh, sin Abdulmennana je, prema sinovljevoj opruci nastavio i dovršio prevođenje. Djelo je nastalo u 17 stoljeću, za vrijeme vladavine sultana Mehmeda IV (vl. 1648-1687), a sadrži oko 700 recepata za spravljanje lijekova za razne bolesti. Glavni prevodilac Nuh, sin Abdulmennana služio je kao primarius (hekim baši) tri osmanska sultana: pored Mehmeda IV, još i sultana Mustafu II (vl. 1695-1703) i Ahmeda III (vl. 1703-1730).

12. **Terğeme-i Akrabādīn-i ġedīd** (br. 4183-2). Ovo medicinsko djelo, koje ima deset glava, preveli su prvo sa evropskih jezika na arapski neki liječnik Nikola Mesīhī i neki Salih efendija, a zatim je sa arapskog jezika na turski preveo neki Sulejman Nāmurād, kako je to u uvodu ovog primjerka istaknuto.

13. **Terğeme-i Kitāb-i Ma'rifet at-taqfir** (br. 608). Ovo je prevod s njemačkog jezika na turski djela o destilaciji i spravljanju medikamenata i drugih kemijskih preparata. Osnovno djelo napisao je njemački naučnik Burghardt (bez navoda originalnog naziva). Njegovo djelo preveo je na turski jezik Osman Terdžuman, dragoman beogradskog namjesnika Ahmed-paše Čuprilića, dovršivši prevod u Beogradskoj tvrđavi 19 muharrema 1196/4. I 1782. g. Djelo je prepisao neki Mahmud iz Peći, 3 džumada II 1198/24. IV 1784. g. tj. dvije godine nakon dovršenja djela. Prepisivačku bilješku koja se odnosi na vrijeme življenja autora treba uzeti sa rezervom, jer se zna da je Osman Terdžuman živjeo ranije, u drugoj polovini 17 i početkom 18 stoljeća.

14. **Tuhfat al-'arūs wa nuzhat an-nufūs** (br. 4133). Ističemo i ovo djelo iz područja erotike, a napisao ga je na arapskom jeziku Abū 'Abdillāh Muḥammad ibn Ahmad at-Tiġānī al-Adīb (živio u prvoj polovini XIV stoljeća u Tunisu i Tripolisu). Ovaj primjerak sadrži samo jednu ilustraciju, a za ostalih šezdeset osavljjen je neispunjen prostor. Prepisano je 1593. g. u Izniku, rukom Bekā'ī ibn 'Alī el-Izniki-ja.

NAČIN OPISA RUKOPISA

Pri izradi ovog kataloga držali smo se uglavnom principa koji je danas važeći u nauci, to jest rukopisi su opisivani sažeto, bez opširne deskripcije, po kojoj je određen rukopis identifikovan. Izuzetak, to jest nešto opširniji su opisi onih djela za koje nismo mogli naći podatke u pristupačnoj literaturi. Ostali ovdje realizirani principi obrade mogu se rezimirati ovako: rukopisi su raspoređeni i opisani prema disciplinama: medicina, farmakologija higijena, sekso-

logija. Unutar jedne discipline primijenjen je hronološki red pisanja djela. Ako se to vrijeme nije moglo utvrditi, uzeto je u obzir vrijeme nastanka, tj. prepisivanja konkretnog rukopisa. U slučajevima kada ima više primjeraka istog djela, oni su također opisani po hronološkom redu nastanka prepisa.

Svaki kodeks nosi redni broj ovoga kataloga, a paralelno s njim, na desnoj strani, inventarski broj ove biblioteke. Ako u istom kodeksu ima više djela, uz inventarski broj dat je, poslije crtice (-), redni broj konkretnog djela u tom kodeksu. Na primjer br. 3621-2, znači da je to djelo drugo po redu u kodeksu br. 3621.

Nazivi djela navedeni su u originalu arapskim pismom i u latiničkoj transkripciji. Kada ima više rukopisa istog djela, onda su odgovarajući podaci dati samo kod prvog rukopisa, a kod ostalih su istaknute samo eventualne razlike.

Poslije naslova djela rečeno je o čemu govori, jeziku na kom je napisano, zatim je navedeno puno ime autora u transkripciji, datum rođenja i smrti, datum nastanka djela (ukoliko se to sve moglo utvrditi), i najzad, podaci o prepisu konkretnog rukopisa (ime prepisivača, datum i mjesto prepisa), ako postoje.

Opis forme rukopisa, broj listova, veličina, vrsta pisma, papir, povezi i drugi opis detalja forme, vide se iz samog rada.

KATALOŠKI OPIS

1.

776-1

Medicinska rasprava na turskom jeziku od nepoznata autora. Nepotpuna, nedostaje uvod. U početku je mali tursko-perzijsko-arapski rječnik ljekovitog bilja, poredan po alfabetskom redu, pod slijedećim naslovom:

فی بیان ادویہا (۱) و اسمهای متنوعه ی ذکر باللسان
العربیة و الفارسیة و الترتکیة و الفیری (۱) و هذه . . .

Ovaj rječnik se prekida kod slova "Q". Cjelovito djelo sadrži tri glave (fasl), koje se dijele na poglavlja (bab). Iza ovog rječnika, djelo se nastavlja otprilike od polovine druge glave. Treća glava počinje ovako: (l. 13b):

الفصل الثالث في بيان تركيبات مفيد (١) وفوائدها
 منافع من المجرهات فائده صقال بويغفه بوندن
 برك برك عمل بوقدر

Kraj (l. 57b) glasi:

. . . هرکز ضرر و زیان واقع اولمیه بلکه جماع مستفید
 آندن حاصل اوله زیاده منفعتلر حاصل اوله ان شاه
 الله تعالی .

Podataka o prepisu nema, ali iz rukopisa se vidi da je cio ovaj kodeks, koji sadrži tri djela, prepisao Aḥmad b. ḥāḡḡ ‘Abdurraḥīm, hatib džamije u selu Hadži (Hadžići) 1155/1742-3.g., koji se na kraju kodeksa potpisao.

Povez kožni, meki sa utisnutim "šemsama" na sredini i uglovima korica .L. 1 - 57 (21 x 14 cm.); 17 red. (16 x 8,5 cm.). Papir žutobijel, Nesh, lijep.

2. (رساله بواسیر)
 (RISĀLE-I BEWĀSĪR) 776-2

Rasprava o bolesti hemeroida na turskom jeziku. Napisao Abu ‘Abdul-lāh Aḥmad b. ‘Abdurraḥmān b. Mandawyh al-Isbahānī, čiji je otac bio ugledan pjesnik u Isfahanu. (Autor je živio u drugoj polovini X vijeka, bio je liječnik. Vladar ‘Ala‘uddawlah Fannaḥusrawa (vl. 338/949 do 372/982) pozvao ga je da služi u bolnici koju je on sagradio u Bagdadu.

Brock.Sup. I, 423; H. H. I, 851.

Djelo je bez naslova, a početak glasi (l. 58b):

شکرا لله الاعلی و بالتقدیم الاولى . . .

Sadrži pet poglavlja (bab). Hadži Halifa kaže da djelo ima sedam poglavlja.

Kraj (l. 66a) glasi:

. . . کلی بواسیری کیده و قارن قانن کسه شفا ارزانی
 اوله بامر الله تعالی والله اعلم .

Prepisao Aḥmad b.al-ḥāḡḡ ‘Abdurraḥīm, hatib džamije u selu Hadži (Hadžići) 1155/1742-3.

(كتبه اضعف العباد احمد بن الحاجي (١) عبد الرحيم
الخطيب بجامع قريه حاجي في تاريخ سنة خمس
وخمسين و مائة و الف).

Ostali opis rukopisa kao pod br. 776-1.

3. (رساله طب) 1915-1
(RISALE-I TIBB)

Rasprava iz oblasti medicine od nepoznata autora na turskom jeziku.
Početak (l. 1b) glasi:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا محمد وآله
اجمعين اما بعد بورساله تركي عبارتيه طب كتابلرندن
كزيده ايدوب تاكيم انلرى خلائق استفاده قيلالر ديو
ضعيفى دعا خبيرله اكلر ياد ايدلر ان شاء الله تعالى
فصل باش اغريسيجون ...

Kraj (l.24a):

... پير كپرو جماع ايلسلر بو مرضلر زائل اولور حق جماع
ايلمك طعام ...

Bez podataka o prepisu. Rukopis koji slijedi iza ovoga prepisan je istom rukom 1140/1728. g., što znači da je i ovaj rukopis prepisan spomenute godine.

Povez platneni, tvrdi, na hrbatu pojačan kožom. L. 1-24 (20,5 x 14,5 cm); 15 red. (16 x 9 cm.); Papir bijel, tanak. Nesh, vokaliziran. Mastilo crno, a u naslovima i podnaslovima crveno. U pismu ima grešaka.

4. موجز القانون 425
MŪĠAZ AL-QĀNŪN

Poznato medicinsko djelo na arapskom jeziku.

Napisao 'Alā'uddīn 'Alī b. Abī al-Ḥazm al-Qaršī zv. Ibn an-Nafīs (umro 1687/1288). Ovo djelo je, u stvari, kompendijum poznatog medicinskog djela *Al-Qānūn fi 't-tibb*, koje je napisao Ibn Sina (Avicenna, rođen u blizini Buhare 370/980; umro i sahranjen u Hamadanu 428/1037. g.) i koje je u srednjem vijeku u toku pet stoljeća služilo kao medicinska enciklopedija i obavezni udžbe-

nik na svim medicinskim fakultetima i na Istoku i na Zapadu.

H. H. II, 1899; Ibn an-Nafis, *Mūgaz al-Qānūn* (Ekscerpt kanuna), preveo sa arapskog dr Šaćir Sikirić, Sarajevo 1961, izd. Republički zavod za zdravstvenu zaštitu.

Početak (l. 1b) glasi:

الحمد لله الواحد العدل و صلوته على افضل انبيائه . . .
و بعد فقد رتبته هذا الكتاب على اربعة فنون . . .

Kraj (l. 131a):

. . . و استعملوا دواء جالينوس و غيره من العلاج
المذكور و من هنا تم الكتاب بعون الملك الوهاب
على يد العبد الذليل المحتاج الى رحمة ربه
الجليل بهاء الخوارزمي في تاريخ جمادى الاولى
سنة ٢ و اربعين و سبعمائة و صلى الله على
محمد و آله اجمعين .

Prepisao, dakle, Bahā' al-Hwarezmi mjeseca džumadalula 742/13. X – 12. XII 1341. g.

U početku djela nalaze se tri, a na kraju četiri zaštitna lista ispunjeni raznim bilješkama, receptima i stihovima na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Na prvom zaštitnom listu u početku ispisani slijedeći stihovi od nepoznata autora:

حجة الخلق (١) بوعلى سينا در شجع آمد از عدم بوجود
در شفا کرد علمها حاصل در تکر رفت زين جهان بدرد
٣٧٣
٤٢٧ ٣٩١

Prema navedenom kronogramu Ibn Sina' je rođen 373 (983-4); studije je završio 391 (1001), a umro je 427 (1035-6). g.

Na trećem zaštitnom listu ispisana su imena poznatih grčkih liječnika i filozofa: Aristotela, Platona, Hipokrita, Galena, Hermesa, Sokrata, Iskendera (Aleksandra) i Rufusa. Ovdje su također ispisani pojedinačni stihovi pjesnika Rašīduddīna, Waṭawāta, Zahīruddīna Fāryābī, Šejha Awḥādija, Yazīd b. Mu'āwija i drugih poznatih pjesnika.

Povez kartonski, oštećen. L. 1 - 131 (19 x 12,5 cm); 21 red. (13 x 8 cm). Papir tamnosmeđ, srednje debljine. Nesh, bez vokala, čitak. Mastilo crno, a u naslovima crveno. Na rubovima marginalije, naročito u prvoj trećini djela, gdje ima i interlinealnih bilježaka. Na l. 30a nalazi se bilješka da je djelo uvakufio neki Hāgg Muḥammad-paša, sa ličnim pečatom vakifa iz god. 1166 (1752-3). Ovaj pečat je utisnut na nekoliko drugih listova u djelu. (Vjerovatno se ova bilješka odnosi na Mehmed-pašu Kükavicu, bosanskog valiju iz toga vremena).

5. ISTO 4134

Potpun primjerak. Naslov na l. 1a upisan. Početak i kraj (s neznatnim razlikama u tekstu) kao pod br. 425. Prepisao 'Ubaydullah b. Muhammad u gradu Manisi, dovršivši prepis 14 redžepa 908/13. I 1503. g.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب على يد العبد المذنب المحتاج الى رحمة ربه الاحد عبيد الله بن محمد في اليوم الرابع عشر من شهر الله الاعظم رجب المرجب سنة ٩٠٨ وقت الضحا (١) في بلدة مغنيسا رحم الله عبدا من عباده نظر الى هذا الكتاب ورعا لكاتبه الفقير الغريق في بحر المعاصي من شهور سنة ثمان و تسعمائة).

Na l. 1a utisnuta četiri pečata s imenom prepisivača, što govori da je prepisivač djelo prepisao za sebe. Na istom mjestu ispisano nekoliko recepata za lijekove.

Povez kartonski, bez prve korice. Djelo je oštećeno, ali je cjelovito. Listovi imaju originalnu folijaciju od 1 - 101 (18 x 13 cm); 21 red. (14 x 9 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. Nesh, positan, pisan crnim i crvenim mastilom. Tekst uokviren crvenim linijama.

6. ترجمه موجز القانون 2453
TERGEME-I MŪĠAZ AL-QĀNŪN

Prevod na turski jezik medicinskog djela Mūġaz al-qānūn, koje je na arapskom jeziku napisao Alā 'uddīn Alī B. Abi al-Hazm al-Qarašī zv. Ibn an-Nafis (umro 687/1288), a koje je u stvari, kompendijum Ibn Sianaova djela Al-Qānūn fī t-ṭibb.

Ovo djelo je na turski preveo Ahmad b. Kamal, učenik poznatog Sinan ef. primarijusa (prvaka liječnika) iz doba vladavine osmanskog sultana Sulejmana Zakonodavca (vl. 1520 - 1566), koji je 17 godina bio liječnik u bolnici u Jedreni, a zatim i u Istanbulu. Ovaj prevod je posvetio Mehmed paši Sokoloviću, što je u opširnom uvodu ovog djela istakao.

H. H. II, 1900

Početak, bez naslova (l. 1b), glasi:

حمد بی انتها و ثنا بی انقضا اول حضرت حکیم طسی
الاطلاقه لایق و سزادرکه . . .

Kraj (L. 153a):

. . . و بو فقیر الحقیر کثیر التقصیر تجربہ قلم غایت
موافق کدی تم .

Prepisao Ahmad b. Perwane 24 zulhidžeta 1017/1. IV 1609. (Bilj. na l. 153a). Na istom mjestu je teško čitljiva bilješka i pečat iz kojih se vidi da je Sarajlija Tawil Ibrahim b. 'Alī, mukabeledžija (kontrolor) bosanske hazine (blagajne) u Sarajevu, došao u posjed ovog manuskripta, narudžbom za 480 (akči).

(صاحبہ و مالکہ طویل ابراہیم مقابلہ جی * خزینہ در سرای
تحریر کردند بشمن ۴۸۰) الفقیر ابراہیم بن علی

Na l. 153b i 154a ispisana pjesma od 25 stihova o dovršenju prevoda ovog djela.

Iz osamnaestog (kronogram) stiha doznajemo da je prevod dovršen 946/1539-40. g.

(دینلدی بوکا تاریخ ای ممیز
طیبیا روح اری ترکی موجز ۹۴۶)

Na zaštitnom listu u početku nalazi se deset riječi koje je neko ispisao iz poznatog Ahtarijeva rječnika, 1017/1608-9. g. u Sarajevu, tj. iste godine kada je ovaj manuskript prepisan, pa je dakle moguće da je ovaj manuskript prepisan u Sarajevu.

Povez kožni, originalni sa preklopcem (miklab), ukrašen šemsama na koricama i preklopcu, dobro očuvan. L. 1b - 154a (20,5 x 14,5 cm); 19 red. (14,5 x 8,5 cm). Papir bijel, gladak, srednje debljine, odličnog kvaliteta. **Talik**, dosta lijep i čitak, pisan crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom. Tekst uokviren crvenim linijama.

7. غنية اللبيب فيما يستعمل عند غيبة الطبيب 2948-1
GUNYAT AL-LABĪB FĪ MĀ YUSTA'MAL 'INDA ĠAYBAT AT-ṬABĪB

Traktat na arapskom jeziku o uputstvima iz medicine i lijekovima za upotrebu kada nema liječnika ili kada je liječnik nepouzdan.

Napisao na arapskom jeziku Muhammad b. Ibrahim b. Sa'īd Al-ansārī zv. Ibn al-Akfānī (rođen u Sindžaru; živio i kao liječnik djelovao u Kairu i tu umro 749/1348. g.).

H. H. II, 1211.

Početak (l. 1b):

الحمد لله الذى خلق الانسان فى احسن تقويم . . .
و بعد فهذه رسالة لطيفة الحجم غريزة العلم . . .

Kraj (l. 58b i 59a):

. . . و ليكن هذا آخر ما نوره فى هذه الرسالة والله
اعلم و حسبنا الله و نعم الوكيل و صلى الله على محمد

و آله و صحبه و سلم تسليما كثيرا دائما سرمدنا السي
يوم الدين و الحمد لله رب العالمين .

Djelo je podijeljeno na četiri poglavlja (rukn), koja se dalje dijele na odsjeke (fasl).

(الركن الاول فى جمل وجيزة كافية فى حفظ الصحة .
الركن الثانى فى تدبير الامراض حيث لا يوجد طبيب
او يوجد و لا يوثق به
الركن الثالث فى وصايا نافعة تقدم من حفظ الصحة و علاج الامراض
الركن الرابع فى ذكر خواص مختبرة اكثرها طيبة ارتب ما
تعلق منها بالعلاج على ترتيب اعضاء البدن عموما ثم
من اعلاه الى اسفله خصوصا ثم لا تختص بالطب بعد ذلك) .

Podataka o prepisu nema. Na l. 1a nalaze se bilješke: o vlasniku ovog manuskripta Aḥmad b. Muḥammad b. Utmān bez datuma; bilješka u kojoj su nabrojana sva djela koja ovaj kodeks (u kome se ovo djelo nalazi) sadrži, a sva su od istog autora. Na istom listu nalazi se nečitljiva bilješka iz 817/1414. g., a na margini ispisana su dva stiha pjesnika Abū Saʿīda Abū al-ḥayra na perzijskom jeziku. Ovdje je još jedna bilješka u kojoj se kaže da je djelo pročitao neki Yaḳūb b. . . i oznaka godine na grčkom jeziku. Na marginama kao i na kraju djela ima više bilježaka o prelasku manuskripta u vlasništvo pojedinih ljudi. Ove bilješke su teško čitljive.

Povez kartonski pojačan kožom. L. 1-59 (17 x 12 cm), koji imaju originalne brojeve listova (grčke ?). 9 red. (12,5 x 8,5 cm). Papir tamnobijel, podebeo, kvalitetan. Pismo nesh, čitko. Naslovi i podnaslovi pisani su crvenim mastilom, a ostali tekst crnim. Između listova 4 i 5 nedostaje dio teksta.

8.

تحفة مبارزى

273-1

TUḤFA-I MUBĀRIZĪ

Medicinsko djelo na turskom jeziku. Iz nenotnog uvoda saznaje se da je ovo djelo bilo napisano na arapskom jeziku pod naslovom "Lubāb al-muntahab". Autor, kome ime ne znamo, jer rukopisu nedostaje prvi list, u daljem tekstu uvoda kaže da je "du 'aḡi" – molitelj, dobroželitelj i iznosi da je djelo (Lubāb al-muntahab) napisao koristeći se Ibn Sinaovim djelom *Al-Qānūn fi at-tibb*. On je kasnije u svojoj karijeri dospio na dvor Mubarizuddin Muhammada, vladara iz perzijske dinastije Muzaffarija (vladao od 1314–1358. g.), čiji je bio prisni prijatelj i kome je jednom prilikom pokazao ovo svoje djelo. Vla-

daru se djelo dopalo pa je zaželio da se djelo prevede na turski jezik. Autor se smatrao obaveznim da ispuni vladarevu želju, te je djelo preveo na perzijski jezik pod naslovom **Tuhfa-i Mubārīzī**. Ovaj prevod djela na perzijski, autor je pročitao pred vladarom, a vladar je naredio da ga prevede i na turski, što je autor izvršio. Prema onom što je autor u uvodu izložio, djelo je napisano polovinom XIV stoljeća.

Prvi red ovog na početku manjkavog uvoda djela glasi:

... ارندسن هو كتاب ايجنده كتوردم دخى شول بحثركم
ابو على قانون كتابك انجسندة كتورمشدر . . .

Djelo sadrži četiri glave (asl) čiji je sadržaj u početku djela dat u vidu tabela (ğadwal).

Prva glava (asl) je podijeljena na dva poglavlja (ta lim), od kojih prvo sadrži sedam dijelova (fasl), a drugo četiri.

Druga glava (asl) ima šest dijelova (fasl). Šesti dio ove glave ima četiri poglavlja (talima).

Treća glava (asl) je podijeljena na devet dijelova (fasl).

Četvrta glava (asl) sadrži pravo sedam "načina, putova – yol" i dva dijela-fasla, koji su podijeljeni na "fa'ide" – koristi.

Radi jasnoće, izložena materija prikazana je i u koncentričnim krugovima "da'ira", kojih u ovom primjerku djela ima 36 ispunjenih i 3 neispunjena.

Kraj djela predstavlja na četiri stranice ispisan tabelarni spisak lijekova od bilja, s nazivom, opisom načina spravljanja i namjenom lijeka.

Podataka o prepisu nema, ali sudeći po pismu i papiru, manuskript je nastao najmanje prije 400 godina.

Povez kožni, originalni, sasvim ruiniran, te je djelo u prosutom stanju. L. 1 - 80 (26 x 17 cm). 13 red. (18,5 x 12 cm). Papir zatvorenobijel, podebeo. Pismo **nesh**, vokaliziran, čitak, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom. U krugovima (daira) mastilo je crno i crveno.

9.

خلاصه

273-2

HULĀSAH

Ovo medicinsko djelo je napisano na turskom jeziku od zasada nepoznata autora.

Početak (l. 1b) predstavlja kratki uvod koji glasi:

شكر و سپاس اول بردجيه كم عقل جوهر دن قمو نسنى بلمكه . .
چون رساله مبارز (۱) تصنيفدن فارغ اولدم و اول كتاب
اول خداونك نظر نه رغبتلو شدى بيوردى بر كتاب دخى

دزم قمو طب كتابلرنك فايدهسى و قامو (۱) دروك سبب
 نشان و تدبيرى و درمان انكله بلنه سوزى مختصـر
 و فايدهسى دليم اولاً پس اول اولونك اشارتن بيرنـه
 كتردم بو كتاب جدول ترتيبنه بتردم تمام بكرمى يديه
 كتردم دن خلاصه وردم.

Iz drugog dijela uvoda doznaje se da je autor isti kao u prethodnom djelu (br. 273-1, koji je zbog manjkavosti djela u početku zasada nepoznat). Poslije dovršenja djela **Tuhfa-i mubārizī** (vidjeti br. 273-1), autor ga je podnio perzijskom vladaru Mubarizuddīn Muhammadu iz dinastije Muzaffarī-ja (vl. od 1314 do 1358) kome se je djelo dopalo pa je autoru naredio da napiše i drugo medicinsko djelo koje bi sadržavalo saznanja i rezultate svih drugih medicinskih djela, a da po obimu bude kratko i sažeto. Autor je ispunio vladarevo naređenje, napisao djelo i nazvao ga *Hulāsah* tj. bit, srž, suština, sažetak, rezime. Djelo ima 27 poglavlja koja je autor nazvao "ġadwal" – tabela. U ovim poglavljima je na svakoj stranici u vidu tabela opisana po jedna bolest i način liječenja te bolesti.

Kraj (l. 148) glasi:

... اسجق تازه سود ورلر بر درم بر بچق درم فلفل دكا
 اسكى صرف سچيا قتا ايچا دخى السوده درلك اصلودر
 تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب

Podataka o prepisu nema. Na posljednjoj stranici utisnut je lični muhur vjerovatno bivšeg vlasnika Husyn b. Ramađān-a, bez datuma.

Povez kožni, sasvim dotrajao, pa je djelo u prosutom stanju, ali je cjelovito. Ima originalnu folijaciju od L. 1 – 148 (26 x 17 cm); Redaka 12 vodoravnih i dva vertikalna na svakoj stranici (17,5 x 11,5 cm). Papir tamnobijel, podebeo, na rubovima mjestimično oštećen od vlage. Nesh, pokrupan, vokaliziran. Mastilo crno, a u naslovima i podnaslovima crveno.

10.

بر الساعه

3791-1

BUR'AS-SĀ'AH

Mali medicinski priručnik na turskom jeziku.

Napisao Muhammad b. Zakariyyā na zahtjev nekog vezira Abu 'l-Qāsim b. 'Abdullāh-a, kako je istaknuto u uvodu djela.

Naslov (l. 1b) glasi:

هذا كتاب محمد بن زكريا رحمة الله عليه

Početak:

الحمد لوليه و الصلوة على نبيه محمد و آله اجمعين
 اما بعد محمد بن زكريا رحمه الله ايدر بر كون ابو
 القاسم بن عبد الله مجلسنده ايدم . . .

Naziv djela je naveden u uvodu (L. 2a). Djelo ima 26 kratkih poglavlja (bab), a sadržaj je izložen također u uvodu djela (L.2).

Uz ovaj priručnik je dodat traktat o spravljanju lijekova za rane s naslovom i početkom koji glasi:

الفصل هو فصل جراحت اصلين و مرهمطر اصلين بلدر

Na kraju ovog traktata je i nekoliko uputstava za uklanjanje mrlja s tkani-
 na. Na početku se nalaze tri zaštitna lista ispunjena receptima za spravljanje
 raznih lijekova.

Povez kartonski, tvrdi. L. 1b – 12a (20 x 13 cm). 14 red. (17 x 11 cm). Pa-
 pir tamnobijel. Nesh, čitak i lijep, pisan crnim mastilom.

11. كتاب طب من تاليف اسحق بن مراد 3791-2

KITĀB-i ṬIBB MIN TA'LĪF-I ISHĀQ IBN MURĀD

Djelo s područja medicine na turskom jeziku.

Napisao Ishāq b. Murād u mjestu Bunar, kod tvrđave Geređe, na brdu
 Arkat, dovršivši djelo u mjesecu šabanu 729/15. VII – 13. VIII 1390. g., kako je
 to autor istakao u uvodu djela.

Početak (l. 12b), poslije naslova i besmele, glasi:

الحمد لله حمدا متواليا اول حميد و مجيد جلبا كم . .
 اما بعد مسود البياض احقر العباد اسحق بن مراد
 اصلح الله شانہ دلديكم ارويه مفرداتدن شول بو ايللرده
 بولنورو دخى ترك دلنده ادى بلينور جمع ايدوب بو
 بياض ايجنده خاصيتندن منفعتندن مضرتندن و اصلاح
 ضررندن توركى (١) دلينجه (١) شرح ايليا تا كم قطن
 دلردن (١) بر نيجه كشيپره اسا ترك (١) اولا بس
 حروف اوزرينه ترتيب اولندي كم مبتديه بلمسي كلز (١)
 اولا شعبان آينده بكار اوزرنده كرده قلعه سنك قتنده
 ارقت داغنده پيغمبرك هجرت تاريخنده يديوز طقسان
 ايكى بلنده بو رساله جمع اولندي و بو رساله ايكى

قسمدر اول قسم بو اوتلری ذکر ایله کم علمیدر
 اکنجی قسم برز دخی مختصر و مفید عملندن ذکر
 ایله دک تا کم بو رساله کامل اول باب الالف . . .

Djelo ima, kako je to i u uvodu istaknuto, dva dijela: u prvom je rječnik ljekovitih biljaka poredan alfabetskim redom (L. 13 – 44), s nazivima pored turskog često i na arapskom i perzijskom jeziku i objašnjenjima za koju se bolest kao lijek upotrebljavaju. Kao dodatak ovom dijelu (L. 44 – 50) slijedi traktat o upotrebi drugih materija u svrhu liječenja.

Drugi dio (l. 50a – 133a) nosi poseban naslov:

فصل بو رساله غایت کرکلودر غافل اولمیله

a sadrži opise raznih bolesti i upute za liječenje.

Prepisao ga je nepoznati prepisivač dovršivši prepis 27 ševala 1061/13. X 1651. g.

Na posljednjem listu (l. 133b) nalazi se uputstvo u stihovima za liječenje oka i uha, a zatim slijede recepti za liječenje nekih drugih bolesti.

Povez kartonski, tvrdi. L. 12 – 133 (20 x 13 cm); 14 red. (17 x 11 cm). Papir zatvorenobijel, Nesh, čitak, lijep. Mastilo crno, a u naslovima i podnaslovima crveno.

12.

تسهیل فی الطب

1747

TASHİL Fİ'Ṭ-ṬİBB

Terapeutski priručnik za liječenje lakših oboljenja koji, prema namjeri autora, treba da nadomjesti liječnika tamo gdje ga nema.

Djelo je napisao na turskom jeziku Hıdr b. Ali b. al-Ḥattāb zv. Hadži paša al-Aydīnī (živio u doba vladavine osmanskog sultana Bayazida I, a umro je 800/1397-8. (ili, prema Karatayu, iza 820/1418. g.), dovršivši djelo 782/1380-1. g. Ovo djelo je u stvari, kompendijum njegova djela **Şifa' al-asqām wa dawā' al-ālām**.

Flügel II, 536; Karatay TYK I, 569; Blochet I, 69.

Početak djela (l. 1b) glasi:

حمد و سپاس و شکر س قیاس بوجه تکریمه کم . . .

Kraj (l. 108b) glasi:

. . . اول کشیه بشرپ یدر الر شفا بولا ان شاء الله تعالی .

Djelo sadrži tri glave (baḥş). Naziv djela je naveden u uvodu (L. 1b).

Prepisao nepoznati prepisivač I. džumada I 865/12. II 1461. g.

Na zaštitnom listu u početku nalazi se bilješka druga, kasnija o dvojici bivših vlasnika: Derwiş 'Abdullāh b. Utman al-Ḥağ Bektāşi-oğlu, s ličnim

čatom iz 1028/1619. g. i Muḥammad b. Ibrahīm zv. Ćoro, bez datuma.

Na zaštitnom listu na kraju nalazi se bilješka da je djelo kupljeno u Istanbulu 1023/1614. g. te lični pečat tadanjeg vlasnika Zulfiqār 'Alī iz 1023/1614. g.

Povez kartonski, pojačan kožom. L. 1 – 108 (20 x 13 cm); 11 red. (17 x 10 cm). Papir bijel. **Nesh**, vokaliziran. Mastilo crno, a u naslovima i podnaslovima crveno.

13.

ISTO

2884

Potpun primjerak. Početak i kraj kao pod br. 1747.

Prepisao nepoznati prepisivač 29 safera 966/ 11. XII 1558. g.

Na pičetku dva, a na kraju devet zaštitnih listova na kojima su ispisane razne bilješke, najviše recepti za spravljanje lijekova. Na marginama ponegdje ispisane marginalije.

Povez platneni, nov. L. 1 – 82 (20 x 14,5 cm); 16 red. (16 x 10 cm). Papir bijel, **Nesh**, vokaliziran. Mastilo crno, a u naslovima i podnaslovima crveno.

14.

منتخب شفا

4001

MUNTAHAB-I ŠIFĀ'

Opširno medicinsko djelo na turskom jeziku.

Napisao Hıdr b. 'Alī al-Hattāb zv. Haġi-paša al-Aydinī (živio u doba vladavine osmanskog sultana Bayazida I, a umro je 800/1397-8. (ili prema F. E. Karatayu, poslije 820/1418. g.). Autor je najprije napisao djelo iz medicine na turskom jeziku koje je kasnije preveo na arapski pod naslovom **Šifā' al-asqām wa dawā' al-ālām**, a onda je sačinio kompendijum tog djela pod naslovom **Tashil** (vid. br. 1747). Kasnije je proširio Tashil, naročito treću glavu djela i nazvao ga **Muntahab-i šifā'**, a posvetio ga je Mehmed-begu Aydin oġlu.

Bloche I, 69; Karatay TYK I, 569.

Početak je bez naslova (l. 1b), i glasi:

حمد (و) سپاس و شکر ہی قیاس اول یجہ تکریمہ کہ . . .

Naziv djela spomenut je u kratkom uvodu (L. 1b) u kome se kaže da djelo ima tri glave (baġš), a sadrži uputstva za liječenje najčešćih bolesti i treba da služi kao priručnik i nadomjesti liječnika u mjestima gdje ga nema.

Spada među najstarija turska medicinska djela. U prvoj glavi se govori o fiziologiji, te o medicinskoj praksi i dijeti. U drugoj glavi je riječ o jelima, pićima i lijekovima. Treća glava je najobimnija (ima 62 poglavlja), a u njoj se raspravlja o uzrocima, simptomima i liječenju bolesti.

Kraj djela (l. 222b) glasi:

... بهنلری جمع ایدوب ننگه درهمدر شربت اون درهم
بر درهم ایارج و قبقره بر درهم غارقون قتلر اچلسر
نافع اوله تمت الکتاب بعون الله الملك الوهاب.

Kao dodatak djelu slijedi uputstvo kako će se ljudi ponašati u starosti da bi očuvali zdravlje, zatim rasprava seksološke sadržine pod naslovom:

باب ذخیره خوارزم شاهدن نقل اولنمشدر بهرلرک مزاجن
بیان ادر فی منافع النظر الجماع من کتاب فضل الانسان
هلئ سائر الحيوان

poslije toga rasprava o uzimanju krvi pod naslovom:

هذا رساله تشرح انسان

i najzad rasprava koja govori o biljkama za liječenje očiju, zuba, usta, žutice i drugih bolesti.

Podataka o prepisu nema, ali sudeći po jeziku, pismu i papiru manuskript potječe iz XVI stoljeća.

Na zaštitnom listu, u početku, nalazi se bilješka da je djelo bilo u posjedu porodice Rajjević iz Mostara (tamalluk-i Ralo zadeler) bez datuma.

Povez kožni, originalni, s utisnutim šemsama na sredinu korica, prilično očuvan. L. 1-222 + 223-240(25,5 x 16,5 cm); 17 red. (18 x 10 cm). Papir bijel, gladak, podebeo, kvalitetan. Nesh, vokaliziran, lijep i čitak. Naslovi i podnaslovi pisani crvenim mastilom. Listovi 110, 111, 119 i 120 te 146 i tekst oštećeni. Listovi 206, 107, 208 i 209 zagubljeni, te naknadno dopisani. Na mnogim listovima tragovi utjecaja vlage.

15. کتاب الرحمة فی الطب و الحکمة 3621-2

KITĀB AR-RAḤMAH FĪ AT-TIBB WA AL-ḤIKMAH

Kratko medicinsko djelo na arapskom jeziku.

Napisao Muḥammad al-Mahdāwī b. ‘Abdullāh b. Ibrāhīm aṣ-Sanawbarī al-Yamanī al-Hindī (umro 815/1412. g.).

Brock II, 242.

Početak je bez naslova (l. 77b) i glasi:

الحمد لله الذي اخرج من العدم الموجودات و اظهر الى
الوجود الكائنات . . .

Naziv djela je spomenut u uvodu na l. 77b.

Djelo sadrži pet kratkih poglavlja (bab).

I poglavlje govori o nauci o prirodi i ljekovitosti koju je bog u njoj pohra-

- II – o prirodi hrane, lijekova i njihovoj korisnosti
 III – o tome šta koristi tijelu kada je ono zdravo
 IV – o liječenju posebnih bolesti u svakom pojedinom dijelu tijela
 V – o liječenju općih teških bolesti u tijelu.

الباب الاول فى علم الطبيعة و ماودع الله فيها من الحكمة
 الباب الثانى فى علم طبائع الاغذية و الاروية و منافعها
 الباب الثالث فيها يصلح البدن فى حال الصحة
 الباب الرابع فى علاج الامراض الخاصة بكل عضو مخصوص
 الباب الخامس فى علاج الامراض العامة المتقلة فى البدن

Kraj (l. 101b) glasi:

وهذا ما اوردنا واليه قصدنا من كتابنا هذا المسموم
 بكتاب الرحمة فى الطب و الحكمة فنجال الله العظيم
 ان ينفعنا به و جميع المسلمين آمين يارب العالمين تم

Podataka o prepisu nema, ali je pismo isto kao u prethodnom djelu (br. 3621-1) u ovom kodekstu, pa se može tvrditi da je i ovo djelo prepisao Sulayman kadija 1079/1668. g., koji se na prvom rukopisu potpisao.

Povez kožni, originalni sa utisnutim šemsama. L, 77. 101 (20,5 x 14,5); 21 red. (15,5 x 10 cm). Papir bijel, kvalitetan. Neshtalik, pisan crnim mastilom.

16. من عين كتاب الرحمة فى الطب و الحكمة 4786-1

MIN 'AYN KITĀB AR-RAḤMAH FĪ AT-TIBB WA AL-ḤIKMAH

Druga polovina kratkog medicinskog djela opisanog pod br. 3621-2.

Ispisao Muḥammad Adīb Tartūsi, nastanjen u Bigi, 15 rebia II 1282/7. IX 1865. g. kada je bio gost nazira Mehmed Šerif efendije, iz rukopinog primjerka nekog učenog čovjeka po imenu Sa'īd al-Harkani.

Na marginama djela ispisana poneka bilješka.

L. 1 - 12 (21 x 13,5 cm); 21 red. (15,5 x 9 cm).

17. يادگار ابن شريف 4150

YADGĀR-IBN ŠERĪF

Medicinski priručnik na turskom jeziku.

Napisao Ibn Šerif ili Šerif-zade, koji je živio najvjerojatnije u XV stoljeću. U uvodu djela autor ističe da se od rane mladosti do kasne starosti bavio

medicinskom naukom te je i ovaj priručnik napisao da bi se ljudi njime koristili i kod kuće i na putovanju. Također ističe da ga je napisao na temelju drugih medicinskih djela, a onome ko se njime koristi ne treba ni liječnik, ni drugo djelo.

Rieu TM, 124; Pertsch TH, 299.

Naslov (l. 1b) glasi:

هذا كتاب يادكار ابن شريف سر اطبا

što govori da je autor bio liječnik-primarijus (ser etibba)

Početak:

الحمد لله الشافي الاسقام عباده لحكمته و الصلوة على محمد
الوافي بالشفاعة الى امته و بعد بوضعيف نحيف العريف
باين الشريف . . .

18.

ISTO

3775

Naziv djela naveden je u uvodu na L. 2a. Djelo sadrži pet glava (bahš) koja se dijele na poglavlja (bāb). Sadržaj djela je iznesen i u uvodu na L. 2b-4a (s naznakom broja lista u djelu gdje je određena materija izložena).

Krajnja tri lista su oštećena, ali se sačuvao datum prepisa: posljednja dekada mjeseca redžepa 964/20 - 30. V 1557. g.

Povez kartonski, tvrdi, pojačan kožom, Manuskript u cjelini restauriran docnije. L. 1 - 199 (20,5 x 12 cm); 17 red. (14 x 6,5 cm). Papir tamnobijel. **Pismo rik'a**, positano, lijepo. Mastilo crno i crveno. Na marginama ponegdje ispisani recepti i druge bilješke.

Potpun primjerak, bez naslova. Početak kao pod br. 4150.

Kraj (L. 238) predstavlja pjesma od 12 stihova pod naslovom:

شرف الدين نصيحتي بيتلرى

Iza ove pjesme napisana su crvenim mastilom slijedeća tri stiha, koji, sudeći po sadržini, potječu iz autorova pera:

جمع كردم بهر تو اين يادكار از دعا خير مارا يادكار
نوشتم من انجا كه خط غريب كه نصر من الله و فتح قريب
اين نوشتم تا بماند يادكار من نعمت اين بماند روزكار

Ovom djelu je u vidu aneksa dodato sedam listova raznih receptata za lijekove. Na kraju nedostaje jedan ili više listova pa nema podataka o prepisu.

Na zaštitnom listu na kraju nalazi se prepis jednog dokumenta datiranog 23. ramazana 1129/1. IX 1717, pa se može uzeti da je i djelo prepisano najkasnije te godine.

Povez kožni, meki, prilično očuvan. L. 1-245 (sa originalnom folijacijom, 21 x 15,5 cm); 19 red. (16 x 9,5 cm). Papir bijel, podebeo, kvalitetan. Prvih 158 listova prepisano pismom neshtalik, bez osobite ljepote. Listovi 159, 245 prepisani drugom rukom, lijepim pismom **nesh** sa elementima **rik e**. Tekst pisan crnim, a naslovi i podnaslovi crvenim mastilom. Marginalije se nalaze samo mjestimično.

19. راحة الارواح فى دفع عاهة الاشباح 2681-2
رسالة فى الطاعون و الوباء

RAHAT AL-ARWĀH FĪ DAF'Ī 'ĀHAT AL-AŠBĀH
ili
RISALAH FI AT-TA'UN WA AL-WABĀ'

Traktat o liječenju kuge na arapskom jeziku.

Napisao Aḥmad b. Sulaymān b. Kamāl-paša (umro 940/1533).

H. H. I, 829; Flügel III, 386; Dobrača I, 103, 107.

Početak (l. 37b) glasi:

اللهم يا رافع البلاء بالتجاء الدعاء . . . اما بعد فلما
كان دوران الطاعون بين الناس ولا يامن ذو روح من
شرب سمه بالكاس . . .

Djelo sadrži uvod i tri kratka poglavlja od kojih prva dva govore o liječenju pomoću molitava i talismana, a u trećem se govori o liječenju medicinskim putem.

Bez podataka o prepisu.

Bez **poveza**. L. 37-41 (20 x 14,5 cm); 14 red. (16 x 10 cm).

20. منافع الناس 4147-2

MANAFI' AN-NAS

Popularno medicinsko djelo na turskom jeziku.

Napisao Badruddin Muhammed b. Muhammed Ibn **al-Qawsūnī** (ili Qaysuni-zade), s pseudonimom Derwiš Nida' i (rođen u Ankari). Nida' i je bio liječnik kod krimskog hana Giraya, koji ga je kao izaslanika slao osmanskom sultanu Sulejmanu I (Zakonodavcu, vl. 1520-1566). Docnije je stupio u službu sultana Sulejmana, pratio ga u vojnom pohodu na Siget, a kada je sultan umro, on mu je tamo tijelo balzamovao. Ovako piše Brockelmann, dok drugi autori iznose da su zavidnici oklevetali Nida' i ja da je surađivao sa sultanom Selimom II (sinom Sulejmanovim, vl. 1566-1574), protiv hana Diraja i kada je zbog toga osuđen i odeležao sedam godina u tamnici, prešao je i kao liječnik

služio u službi sultana Selima II, za koga je napisao ovo djelo 974/1566-7. g. Ovaj datum se iznosi i u uvodnoj pjesmi.

هجرتك تاريخی ایا شهزاد چهار هفتاد و هم نه صا د (۱)

Brock. II, 594; Rieu TM, 125; Pertsch TH, 73 i 297.

Naslov (l. 1b):

کتاب منافع الناس من کلام درویش ندائی

Početak glasi:

ای حکیم و علیم و لم یزلی علم و حکمتده کامل و لم یزلی

Djelo sadrži 60 poglavlja koja su nabrojana i u uvodnom tekstu (L. 2b-3a).

Djelo se završava pjesmom od 34 stiha, Posljednji stih glasi:

دوام دولتی اولسون زیاده ایکی عالمده ایرسون هر مراده

Kao dodatak djelu slijede recepti za liječenje raznih bolesti.

Podataka o prepisu nema, ali je prethodno djelo iz ovog kodeksa prepisano istom rukom 1095/1684. g., pa se može ova godina uzeti kao datum prepisa i za ovo djelo.

Bez poveza. Listovi imaju originalnu folijaciju od 1-85 (21 x 15 cm) 19 red. (18,5 x 12,5 cm). Papir bijel, srednjeg kvaliteta. Nesh, pisan neuvježbanom rukom. Naslovi pisani crveno. Mnogi listovi stradali od vlage.

21.

ISTO

3359

Početak i kraj kao pod br. 4147-2. Prvih 23 lista naknadno dopisani. Ovaj dopisani dio nije cjelovit, nedostaju dijelovi teksta koji bi trebao da sadrži prvih 18 poglavlja. Od 19 - 60 poglavlja tj. do kraja, djelo je cjelovito. Posljednje poglavlje (šezdeseto) govori o povodu pisanja djela i sadrži autorovu biografiju, te njegovu oporuku (Vasijjet-name) u stihovima (34 stihova).

Prepisao katib (pisar, prepisivač) Musa, mjeseca zulkadeta 1149/3. III - 2. IV 1737. Prepisivač je nakon datuma o prepisu dodao svoja tri stiha i u prvom stihu kazao svoje ime (Musa).

Iza završetka djela neko je dopisao još četiri lista u kojima se nalaze recepti za lijekove od raznih oboljenja i iznose glavne islamske dužnosti (šurut-i islam).

Na kraju se kao vlasnik manuskripta potpisao neki Jusuf beg Filibeli-zade, čehaja Mir Ali-paše, sa ličnim pečatom, bez datuma.

Povez platneni, tvrdi, nov, na hrbatu pojačan kožom. L. 1-69 (22 x 14 cm). Na stranici po 29 redaka (18 x 10 cm). Papir bijel. Nesh, sitan, pisan crnim i crvenim mastilom.

22. ISTO 1689

Bez naslova. Početak kao pod br. 4147-2.

Kraj se razlikuje od onog u rukopisu br. 4147-2, jer je od završne pjesme ovdje uzeto samo prvih šest stihova.

Prepisao Osman b. Muhammad Šahri mjeseca ramazana 1210/10. III-9. IV 1796. god. (Bilješka na kraju, L. 109a).

Na sedam nepaginiranih listova u početku ispisani recepti za razne bolesti na turskom jeziku. Na trećem listu upisano ime bivšeg vlasnika rukopisa: Rušdī zade (Rušdić) Muḥammad b. Sulaymān Rušdī, sa utisnutim pečatom vlasnika, bez datuma. Na marginama kroz cijelo djelo kao i na tri nepaginirana lista na kraju ispisani su mnogobrojni recepti na turskom jeziku.

Povez kožni, s preklopcem, dobro očuvan. L. 1-109 (20 x 14,5 cm) 18 red. (15 x 9,5 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. Nesh, čitak, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom. Marginalije pisane sitnim rīk' a pismom.

23. ISTO 4145

Bez naslova, potpun primjerak.

Naziv djela spomenut u 14 stihu uvodne pjesme, a datum pisanja djela izražen u pjesmi namijenjenoj sultanu Selimu II, sinu sultana Sulejmana Zakonodavca. Kronostih u toj pjesmi glasi:

سال تاریخ هجرت احمد چار و هفتاد ایدی رخى نهصد

Početak i kraj kao pod br. 4147-2.

Prepisao nepoznati pisar 13 šabana 1213/20. I 1799. g.

Na listovima ima mnogo marginalija koje sadrže razne recepte za spravljanje lijekova.

Na prvih osam listova mnogi turski nazivi biljaka protumačeni srpsko-hrvatskim jezikom.

Ovih objašnjenja ima mjestimično i na drugim listovima. Na posljednjem listu i na zaštitnom listu na kraju također recepti za lijekove.

Povez kartonski, tvrdi, dotrajao. L. 1b-91a (23 x 16,5 cm). 19 red. (19 x 11,5 cm). Papir tamnobijel, podebeo, grub. Nesh, čitak. Naslovi i podnaslovi pisani crvenim mastilom.

24. ISTO 4144

Bez naslova. Potpuno. Početak i kraj kao pod brojem 4147-2.

Prepisao (kako se to vidi iz zanimljive bilješke u kojoj svoje ime i imena

svojih predaka prepisivač bilježi kombinacijom slova i brojki), Abdullah sin Ahmeda sina Mustafe Dubničanin (iz Dubnice, sela koje se nalazi između Tuzle i Zvornika) muderris u gradu Sarajevu, rebia II 1217/avgusta 1802. g.

(تم الكتاب على يد الفقير المعترف بالاذناب (١)
والتقصير اعنى ٢٧٤ الله بن ٤٤٨١ بن مصطفى
الدينجوى المدرس بمدينة سراى بوسنه غفر الله
البارى له و لوالديه لسنة واغير بعد هجرة من له
العز و الشرف فى ماه اغستى)

Na istom mjestu bilješka bez datuma da je djelo došlo u vlasništvo nekog sejid Jakuba. Na l. 1a bilješka da je neki munla Salih, katib (sekretar) tuzlanskog kapetana pozajmio izvjesnu sumu novaca od vlasnika ovog manuskripta Halil efendije.

Na marginama ima mnogo bilježaka, među njima mnogo recepata.

Kao dodatak djelu slijedi arapsko-turski rječnik ljekovitih biljaka (L. 88b-93) i druge bilješke i recepti.

Povez kartonski, tvrdi. L. 1b-93 (22 x 16,5 cm). 21 red. (16 x 8 cm). Papir bijel. Talik, positan. Naslovi i podnaslovi pisani crveno.

25.

ISTO

4148

Početak i kraj kao pod brojem 4147-2.

Naziv djela naveden na l. 4a.

Prepisao Muh. Salim b. Hasan zv. Glodžo-zade Bosanac, iz Sarajeva 15. džumaza II 1224/28. VII 1808. g.

(تم هذا الكتاب على يد الحقير المعترف بالعجز
والتقصير اعنى محمد سالم بن حسن الشهبندر
بفلوجوزاده البوسنوى السرايى فى اليوم الخامس عشر
من شهر جمادى الاخرى لسنة اربع وعشرين ومائتين
والف بعد هجرة من له العز والشرف . . .)

Kao dodatak djelu slijedi fragment rječnika naziva ljekovitog bilja (l. 98), a zatim slijede (l. 104-105) Nidaijeva uputstva kakvu hranu treba čovjek da uzima u pojedinim mjesecima. Na početku ovih uputstava stoji kratka biografija autora djela Nidaije, koju je vjerovatno prepisivač umetnuo ovdje, gdje se ističe: "Preminuli Nidai, ispočetka je bio derviš-mevlevijskog tarikata. Na svom putovanju dospio je na Krim. U to doba krimski han Sahib Giraj primio je od spomenutog (Nidaija) derviško učenje i on je dugo vremena bio učitelj

hana, Poslije je (Nida' i) došao u Konju gdje je našao Selima II kao princa nasljednika čije je zadobio simpatije i postao liječnik spomenutog careviča. Kada je on postao car, došao je s njim u Istanbul i postao "hekim-baši" (primarijus ljekara)."

Povez kožni originalni, prilično očuvan, kao što je manuskript u cjelini lijev i očuvan. L. 1b-105a (23,5 x 13,5 cm). 21 r. (16,5 x 7 cm). Papir bijel, potan-nak, kvalitetan. **Talik**, lijev i čitak. Naslovi i podnaslovi te pojedine riječi u tekstu pisane crvenim mastilom. Prve dvije stranice ukrašene zlatnom naslovnom vinjetom, bez upisanog naslova i zlatnim okvirom od debele dvije linije. Polustihovi uvodnog pjevanja rastavljeni sa po dvije zlatne vertikale. Ostali tekst uokviren crvenim linijama. Na mnogim mjestima ispisane marginalije, koje sudeći po rukopisu potječu od prepisivača, a pretstavljaju uglavnom recepte za lijekove.

26.

ISTO

4143

Početak i kraj kao pod br. 4147-2. Djelu nedostaje na kraju jedan dio teksta, otprilike 4-5 listova koji su zagubljeni, a treba da stoje između l. 60 i 61. Prepisao Muhammed b. Sulejman **Adžemović**: 1255/1839.

(كتبه المذنب الفقير الى رحمة ربه المجيد عجمي زاده
محمد بن سليمان . . . سنة خمس وخمسين ومائتين والف
من هجرة من له العز والشرف في ٢٧ را ١٢٥٥ .)

Kao dodatak djelu (l. 63a-65a) dopisan je registar naziva ljekovitih biljaka od kojih su neke protumačene i na srpskohrvatskom (**bosnadža**), što govori da je to intervencija prepisivača **Adžemovića**, koji je rodom Sarajlija. Na kraju ovog kratkog rječnika je donesena i kratka biografija autora djela Nida' ije.

Povez platneni, dotrajao, pa je manuskript u prosutom stanju. (L. 1b-65a (23 x 14 cm). 30 red. (19,5 x 10 cm). Papir bijel, grub. **Nash**, pisitan, čitak. Naslovi i podnaslovi pisani crvenim mastilom. Na marginama mjestimično bilješke. Tekst uokviren crvenim linijama.

27.

ISTO

14-1

Bez naslova. Početak kao pod br. 4147-2.

Dajelo je nepotpuno, jer mu nedostaju listovi od 21-41, zatim od 51-61 te na kraju 7 listova. Prilikom ponovnog uvezivanja ubačeni su prazni listovi, ali nisu poslije dopisani. Budući da i kraj nedostaje, nema podataka o prepisu.

Na mnogim listovima marginalije. Na l. 1a izreke i stihovi nepoznatih

pjesnika. Na zaštitnom listu na početku nalazi se bilješka da je djelo bilo u vlasništvu Sejfudin Fehmi b. Ali Kemure iz Sarajeva 1312/1894-95 g.

Povez poluplatneni, tvrdi, očuvan. L. 1-92 (19 x 13,5 cm). 19 r. (14 x 7,5 cm). Papir bijel, kvalitetan. **Talik**, lijep. Naslovi poglavlja i podnaslovi pisani crveno.

28. ISTO . 937

Početak kao pod br. 4147-2.

Na kraju nedostaju dva lista te stoga nema podataka o prepisu.

Na mnogim listovima marginalije.

Povez kartonski, dotrajao. L. 1b-102b (20 x 14 cm). 21 r. (16 x 7,5 cm).

Papir tamnobijel, slabijeg kvaliteta. **Nesh**, mjestimično vokaliziran. Naslovi i podnaslovi pisani cravenim mastilom.

29. ISTO 2896

Bez naslova i bez uvodnog pjevanja, te počinje ovako (l. 1b.):

حق سبحانه و نعالی به حمد و ثنا و رسولنه اقتدا
و حضرت پادشاهه دعا ایتدکن صکره . . .

Na kraju nedostaje poveći dio. Tekst se prekida na 46-om poglavlju. Podataka o prepisu nema.

Povez polukožni, tvrdi, nov. L. 1b-44b (21 x 13 cm). 23 r. (15 x 8,5 cm).

Papir bijele i plave boje. **Rik' a**, sitna. Naslovi pisani crvenim mastilom.

30. ISTO 4146

Manuskript je na početku, a i na kraju manjkav. Naziv djela naveden na L. 4a. Na kraju nedostaje veći broj listova (tekst se prekida u 50-om poglavlju. Stoga nema podataka o prepisu).

Rukopis ima mnogo marginalija, uglavnom to su recepti za razne bolesti. Pojedine ljekovite biljke objašnjene su i na srpskohrvatskom jeziku (bosnadža). Na unutrašnjoj strani prve korice poveza također se nalaze objašnjenja za pojedine ljekovite biljke.

Povez kartonski, oštećen. L. 1-59 (20 x 14 cm). 19 r. (15 x 8,5 cm).

Papir bijel, potamnio. Listovi su na krajevima, a i tekst marginalija oštećeni. **Nastalik**. Naslovi pisani crvenim mastilom. U marginalijama ponegdje mastilo ljubičasto.

31.

(منافع الناس)

2929

(MANĀFI' AN-NĀS)

Popularno medicinsko djelo derviša Nida' i (kao pod br. 4147-2) u prilično izmijenjenoj redakciji.

Naslov (l. 1b):

هذه (١) طب ندائى رحمة الله عليه

Prvi dio opširnog uvoda je ispušten, te djelo počinje ovim riječima:

قال النبى صلى الله عليه وسلم العلم علان علم الطر
والاريان امدى اولا علم طب تحصيل ايدوب بعده ساسر
علوم دينيه . . .

Prvih osam poglavlja u ovom rukopisu također je ispušteno, pa izlaganje materije počinje od devetog poglavlja. Tekst se i inače na mnogim mjestima ponešto razlikuje. Ovaj rukopis, umjesto 60, sadrži 50 poglavlja. Sadržaj djela sa oznakom broja listova ispisan je na zaštitnim listovima u početku.

Izlaganje materije se prekida u početku pedesetog poglavlja, gdje je zagubljen jedan list. Ovo poglavlje počinje s napomenom da će u njemu biti u odsjecima izloženo o lijekovima ono što je naprijed propušteno da se izloži. U ovom dijelu su doneseni recepti za razne bolesti. Svaki recept je naslovljen sa riječju "bāb". Posljednji lijek za teško disanje i kašalj dat je u pjesmi od 13 stihova, a tatim je napisan i recept za spravljanje tog lijeka.

Bez podataka o prepisu.

Na zaštitnim listovima u početku recepti na turskom, a na onim na kraju recepti pisani grčkim slovima na turskom jeziku. (?)

Na marginama mjestimično pojedine ljekovite biljke protumačene su na arapskom, perzijskom ili na srpskohrvatskom (bosnadža ili bosandža).

Povez platneni, tvrdi, nov. L. 1b-83 (21 x 13,5 cm). 17 red, (15,5 x 10,5 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. Nestalik, pisan crnim, a u naslovi- ma i podnaslovima crvenim mastilom.

32.

رساله منظومه تالیف ندائى

1852-1

RISĀLE-I MANZUMAH TA'LĪF-I NIDĀ'Ī

Kratko medicinsko djelo koje je 975/1567. u stihovima na turskom jeziku napisao Badruddīn Muḥammad b. Muḥammad Qaysūn-zade, s pseudoni- mom Nidā' i (umro 975/1567-8. ili 976/1568-9. g.) i posvetio ga osmanskome sultanu Selimu II, na čijem dvoru je služio u svojstvu dvorskog liječnika. Da- tum pisanja djela autor je izrazio i ovim stihom u uvodu:

کر بونک تاریخی اولورسه مراد نه صد اولدی و پنچ و هفتاد

Neki autori smatraju da Nida' i i Qaysun-zade nije jedna ličnost.
Flügel I, 718; II, 539; III, 517; Rieu TM, 125; Karatay Tyk, I, 571.
 Naslov (l. 2a):

کتاب منظومه من تالیف قیسون زاده ندائی

Početak:

ای حکیم و طیم و حی حلیم حضرتکدر کریم پیمان عظیم

Posljednji stih:

بو کتابده بیولن روا و شفا حضرت پادشاهه ایدہ رعا
 تمام تاریخ سنہ ۱۰۴۰

Prepisao nepoznati pisar 1040/1630-1. g.

Na kraju djela slijede tri lista na kojima su ispisani recepti za razne lijekove raznih autora: Omer age iz Jedrena, Sirağ Mustafa hodže, Tuzgi hağğ 'Abdije iz Vidina i drugih.

Na zaštitnom listu na početku nalazi se objašnjenje za neke ljekovite biljke.

Povez kožni originalni sa šemsama u vidu zvjezdica. L. 2-31 (21,5 x 15 cm); 15 red. (16,5 x 10,5 cm). Papir bijel, podebeo, kvalitetan. **Neshtalik**, čitak, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

33.

ISTO

2282-2

Nepotpun primjerak, jer mu nedostaje više listova.

Bez naslova. Početak i kraj kao pod br. 1852-1.

Na marginama ima mnogo marginalija.

Bez podataka o prepisu.

Iza teksta djela slijede razne bilješke (l. 34-43): **siyaqat** brojevi, matematički zadaci za vježbanje, recepti, uzorci za pisanje sudskih akata i dr. Posljednji list pripada djelu i pogrešno je vazan na kraju ovog manuskripta.

Povez tvrdi, platneni. L. 22-33 (19,5 x 12,5 cm); 17 red. (15,5 x 7,5 cm). Papir zatvorenobiljel. **Neshtalik**. Naslovi pisani crvenim mastilom.

34.

ISTO

2482-1

Naslov (l. 1b):

هذا رساله علم حکمت

Početak i kraj kao pod br. 1852-1

Bez podataka o prepisu.

Povez meki, kožni. L. 1-20 (20,5 x 14 cm); 21 red. (16 x 8 cm). Papir bijel. **Neshtalik**. Naslovi pisani crvenim mastilom. Deseti list oštećen.

35. ISTO 907-1

Fragment djela kao pod br. 1852-1, kome nedostaju mnogi listovi. Ima originalnu folijaciju od 96-119. U ovom primjerku sačuvali su se samo listovi: 97, 104, 106, 115, 117, 118, 119 (a nedostaje drugih 16 listova).

Na L. 97a, a drugoj pjesmi, u kojoj se slavi savremeni sultan Selim II, sin Sulejmana Zakonodavca, nalazi se kronostih pisanja djela koji glasi:

گر بونک تاریخ اولسه مراد نه صد اولدی بو پنجیله هفتاد
تاریخ کتاب سنه ۹۷۵

Prepisao nepoznati pisar u trećoj dekadi mjeseca ramazana 1018/18-28. XII 1609. g.

36. ISTO 684-2

Nepotpun primjerak kome i na početku i na kraju nedostaje po jedan list. Stoga nema podataka o prepisu. Međutim, pismo je isto kao u djelu pod br. 684-3 u ovom kodeksu, pa se može sa sigurnošću tvrditi da je i ovaj manuskript prepisao isti prepisivač Muḥarram Rasmī 1087/1676. g.

Na posljednjem listu nalazi se bilješka o obrezivanju dva dječaka, (vjero- vatno sinova vlasnika manuskripta) iz 1250/1835. g.

L. 28-46 (18 x 9,5 cm); 19 red. (12 x 4,5 cm). Papir žutobijel, potanak. Nesh, positan. Tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

37. ترجمه طب الابدان من اخبار فخر الانسان 2173

TERGEME-I ṬİBB AL-ABDĀN MIN AḤBĀR FAḤR AL-INSĀN

Prevod na turski jezik medicinskog djela što ga je na osnovu Muham-medovih izreka (hadisa) na arapskom jeziku napisao Šayḥ Abū l-Qāsim Nīṣā-būrī.

Djelo sadrži 43 kratka poglavlja (bab).

Na turski jezik preveo Muḥammad b. Muḥammad Qaramawlane iz Beybazara 940/1533. g.

Djelo je bez naslova. U početku je pjesma od 42 stiha u kojoj prevodilac iznosi svoje ime i slavi sultana Sulejmana Zakonodavca (vl. 1520-1566), a dje- lo je posvetio njegovom naziru Ḥuseyn-paši.

Prvi stih pjesme glasi:

اول اسم الله ايله بشلارق اوش
ایشی بسم الله ايله قلدق رخوش

U uvodu (l. 2b i 3a) naveden je naziv djela, ime autora, te sadržaj.
Kraj (l. 22a) glasi:

... اصلا خوف و قورقو كلمز رخى اولدى
بحمد الله تعالى و حسن توفيقه تمت الرسالة .

Bez podataka o prepisu.

Povez poluplatneni, nov. L. 1-22 (20,5 x 14,5 cm); 17 red. (14 x 8 cm).
Papir bijel, podebeo, kvalitetan. Nesh, čitak, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom. Tekst uokviren crvenim linijama.

38. (نصيحت نامه سليمانى) 4138-2
(NAŠĪHATNĀME-I SULEYMĀNĪ)

Kratko djelo o kugi, preventivnim mjerama i liječenju od ove bolesti, na perzijskom jeziku.

Napisao Ibn al-Mubārak Muḥammad al-Qazwīnī zv. al-Hakīm, liječnik osmanskog sultana Sulejmana Zakonodavca (vl. 1520-1566), po uzoru na Aristotela, koji je napisao slično djelo za svog vladara Aleksandra, kako to autor ističe u uvodu djela na listu 2b i 3a. Djelo je dovršeno 929/1522-3. g. Sadrži uvod (muqaddime), glavni dio (maqsud) i završni dio (hatime).

H. H. II, str. 1958.

Bez naslova i bez podataka o prepisu.

Rukopis ima folijaciju od L. 1-21 (20,5 x 11 cm).

39. الرسالة المشفية للأمراض المشككة 4404

AR-RASĀ'IL AL-MUŠFIYAH LI AL-AMRĀD AL-MUŠKILAH

Pet medicinskih rasprava na turskom jeziku u kojima se tretira pet nedovoljno ispitanih bolesti iz područja donjeg dijela abdomena i njihovo razlikovanje i raspoznavanje od hipohondrija sa kojim se često zamjenjuju.

Napisao Mustafa Faydī Hayātī-zade (umro 1151/1738), liječnik osmanskog sultana Mehmeda IV (vl. 1648-1687), po naređenju sultana (kako to i autor ističe u uvodnom tekstu ovog djela).

Brock. II, 595; Rieu TM, 125-126.

Ime autora spomenuto u uvodu na l. 2a, naziv djela na l. 2b.

Početak (poslije naslova, l. 1b) glasi:

الحمد لله رب العالمين . . . و بعد هو رساله صحتصاب
و نسخه حكمت انتسابك تاليف و ترسيمه باعث و بارى . . .

Prva rasprava (l. 1b-25b) govori o bolesti i liječenju hipohondrije (illet-i merāqiyah), a sadrži devet odsjeka (faṣl).

Druga rasprava (l. 26b-37b) nosi naslov: **Risāle-i sewdāwiyye-i merāqiyah**, ima sedam odsjeka, a govori o liječenju melanholije.

Treća rasprava (l. 38b-68a) ima naslov: **Risāle-i marād al-ifraṅṅ** raspravlja o sifilisu, a sadrži dvadeset pet odsjeka.

Četvrta rasprava, pod naslovom **Risāle-i marād-i peliqa**, govori o bolesti kose zv. **plica polonica**, a ima sedam odsjeka.

Peta rasprava (l. 78b-103b) nosi naslov: **Risāle-i hummā-yi reddiyah** - rasprava o malignoj groznici, a podijeljena je na tri odsjeka.

Kraj posljednje rasprave (l. 103b) glasi:

... قرمزی مرجان ازلمش ثلث درهم ادویه مرقومه ذکر
اولنان صوده ازهر لرو کاهمجه بر فنجان ایچه لرم.

Bez podataka o prepisu.

Na l. 1a utisnut pečat vlasnika u kome je upisano: 'Abdullah 1289 (tj. 1872. g.).

Na zaštitnim listovima na kraju (l. 104-106) neko je dopisao tursko-srpskohrvatski rječnik ljekovitog bilja.

Povez kartonski, s preklopcem, pojačan kožom. L. 1-103 (22 x 15 cm); 23 red. (13,5 x 6,5 cm). Papir bijeložut, gladak, kvalitetan **Neshtalik**, sa elementima **rik'a** pisma, čitak, pisan crnim i crvenim mastilom.

40.

غاية البيان في تدبير بدن الانسان

592

GĀYAT AL-BAYĀN FĪ TADBĪR BADAN AL-INSĀN

Djelo iz opšte medicine na turskom jeziku.

Napisao Salih b. Naṣrullah al-Halabi Ḥakimbaši b. Sallum (rođen u Halebu; umro u Yenişehiru 1080/1669-70), dovršivši djelo 1075/1664-5. g., a posvetio ga je osmanskom sultanu Mehmedu IV (vl. 1648-1687), čiji je bio glavni liječnik.

Brock. II, 595; Karatay TYK, I 578.

Kratak sadržaj ispisan na zaštitnim listovima u **početku djela**.

Početak (l. 1b) poslije naslova koji je dopisan kasnije, glasi:

جواهر و زواهر حمد و ثنا اول واجب الوجود و مفیض
الخیر و الجود . . .

U opširnem uvodu autor je naveo svoje ime (l. 3b), zatim da je bio na dužnosti primarijusa na dvoru sultana Mehmeda IV, koga on slavi sa mnogim epitetima i nastavlja da je napisao djelo na zahtjev sultana. Naziv djela je također naveden na l. 2b.

Djelo ima uvod (maqaddimah), četiri poglavlja (maqalah) i završio odjeljak (hatimah).

Kraj (l. 126 a) glasi:

و . . . و خاتونلر بو منوال اوزره استعمال ايلسه لر حامل
اولمغه سبب اولور الله اعلم بالصواب تمت الكتاب
المستطاب سنة ١١٠٢ .

Djelo je prepisao nepoznati kaligraf 1102/1690-1. g.

Na nekim listovima ispisane su marginalije. Na zaštitnim listovima u početku i na kraju djela **nalaze** se bilješke, uglavnom recepti za spravljanje lijekova za razne bolesti. Između ostalih bilješkaka, nalaze se i dvije pravne decizije travničkog muftije Derwiš Muhammeda bez datuma.

Na krajnjim zaštitnim listovima ispisan je rječnik ljekovitih biljaka, poredan alfabetskim redom.

Na zaštitnim listovima u početku djela navedene su bilješke o vlasnicima manuskripta ovim redom: 'Ali, kadija u gradu Skoplju (bez datuma); Hafiz **Yahya** Sa'di, bivši kadija u gradu Tešnju (bez datuma); Muh. b. Salih b. Muh. b. Ibrahim b. Umar b. Qasim beg mir liwa-i Klis (sandžakbeg Klisa) bez datuma); Ali ef. defterdar-i Bosna (bosanski defterdar) iz 1104/1692-3. g. te Ibrahim ef. iz Sarajeva (bez datuma). **Na posljednjem listu djela (l. 162b) javljaju se** kao vlasnici sinovi gore spomenutog kliškog sandžakbega Muh. b. Muh. i Abdullah b. Muh. b. Salih b. Ibrahim b. Umar b. Qasim (bez datuma) i ponovo ranije spomenuti šejh Ibrahim iz Sarajeva (bez datuma). **Smatramo da je prvi** vlasnik manuskripta bio bosanski defterdar Ali efendija iz 1104/1692-3. g.

Povez kartonski, pojačan kožom, dotrajao, listovi rasuti, ali cjelovito i dobro očuvano. Listovi imaju originalnu folijaciju od 1-162 (20 x 14 cm); 21 red. (16 x 9,5 cm). Papir bijel. **Nesh**, lijep i čitak. Upotrijebljeno je crno, a u naslovima i podnaslovima crveno mastilo.

41.

ISTO

4013

Potpun i neobično lijep primjerak bez naslova.

Sadržaj djela sa oznakom broja listova ispisan na zaštitnim listovima na početku, iz čega se vidi da se u djelu obrađuje 118 medicinskih tema.

Početak i kraj kao pod br. 592.

Ime **autora** navedeno u opširnom uvodu u dijelu gdje se govori o **posveti** djela sultanu Muratu IV (na L. 2a), a naziv djela spomenut je na kraju uvodnog teksta (na l. 3a).

Prepisao nepoznati kaligraf 10. safera 1123/30. III 1711. g.

Na zaštitnim listovima, na početku i na kraju djela, kao i na marginama, ima dosta recepata za spravljanje lijekova.

Povez polukožni, očuvan, bez preklopca. L. 1-183 (18,5 x 12 cm). 21 red. (15,5 x 6,5 cm). Papir bijel, potanak, kvalitetan. **Neshtalik** positan, krasan. Mastilo crno, a u naslovima crveno. Na prve dvije stranice tekst uokviren debelim zlatnobožnim linijama.

Na jednom zaštitnom listu ubačenom prilikom renoviranja poveza nalazi se bilješka iz koje se vidi da je djelo došlo u vlasništvo Sejfuddin Fehmi sina Alije Kemure iz Sarajeva 1321/1903. g. Na istom mjestu je bilješka da je djelo uvakufljeno kao "evladiyyet" vakuf za vlasnikova sina Muhammeda.

42. ISTO 1382

Naslov: هذا كتاب طب غاية البيان

Početak kao pod br. 592.

Prepisao nepoznati prepisivač 9 džumada II 1268/31. III 1852. g.

Na marginama djela ponegdje marginalije.

Povez kožni, originalni sa preklopcom, crvene boje, dobro očuvan. L. 1-104 (29,5 x 20 cm). 25 red. (21,5 x 12 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. **Nesh**, čitak, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

43. ISTO 2776

Cjelovito djelo, bez naslova. Početak i kraj kao pod br. 592.

Sadržaj ispisan u početku na l. 1a.

Bez podataka o prepisu.

Povez kožni, meki. Listovi imaju originalnu folijaciju od 1-227 (20 x 14 cm); 16 red. (15 x 10 cm). Papir žut, potanak. Pismo uglavnom **neshtalik** sa elementima **ruk'a** pisma, a na nekim mjestima krupan **nesh**. Mastilo crno, a u naslovima crveno.

44. رساله كماليه 907-2

RISĀLE-I KEMĀLIYYEH

Medicinska rasprava na turskom jeziku od nepoznata autora.

Naslov (l. 119 b):

نوع دیگر رساله کمالیه متعلقات حکمت است

Početak glasi:

الحمد لوليه و الصلوة على نبيه اما بعد اي عزيز من
بو فوايدى بروسه ده تره دار شيخ كمال الدين حضرتلى
ايچون جمع ايتدم . . .

Iz kratkog uvoda se razumije da je ovo kratko djelo posvećeno šejhu Kemaluddinu, turbedaru (čuvaru mauzoleja) iz Bruse.

Djelo sadrži 11 kratkih poglavlja (bab).

Prepisao nepoznati pisar 3 ševala 1018/30. XII 1609. g.

Manuskript ima originalnu folijaciju od L. 119-131 (20 x 14,5 cm); Listovi 125 i 126 zagubljeni. Listovi rasuti.

Iza ovog djela slijede pojedinačni listovi iz neke medicinske rasprave koji su sačuvani.

45.

ISTO

1014

Uvod se nešto razlikuje od onog pod br. 907-2, a počinje ovako:

الحمد لله شكر اول الله قارى (ق) زواله كيم تيز خسته لقلرينه . . .

Iz uvoda se doznaje da je šejh Kemāluddin (kome je djelo posvećeno) obolio od nekakve bolesti, a autor mu je kazao lijekove što je sabrao i napisao u ovoj kratkoj raspravi koju je nazvao **Kemāliyyah**.

Na prvom listu utisnut je pečat bivšeg vlasnika ovog rukopisa, nekog Hāmida iz 1240/1824-5. g. Na drugom listu je pečat drugog vlasnika iz 1272/1855-6. g.

Ovo djelo zaprema listove 1-9. Kao dodatak djelu slijede (l. 9-70) recepti za lijekove za razne bolesti kao i zapisi s upitama za postizanje raznih ciljeva, pisani rukom prepisivača.

Ovo djelo zaprema listove 1-9. Kao dodatak djelu slijede (l. 9-70) recepti za lijekove za razne bolesti kao i zapisi s uputama za postizanje raznih ciljeva, pisani rukom prepisivača. Od l. 70-96 ispisani isključivo zapisi. Na listovima 69 i 70 ispisana muslimanska muška i ženska imena uobičajena u našim krajevima i u obliku kako se ona kod nas čuju i upotrebljavaju. Ispod tih imena su jednocifreni i dvocifreni brojevi koji vjerovatno imaju neko kabalističko značenje.

Prepisao neki mulla Hamid ef. (Bilješka na l. 94a, bez datuma).

Povez kartonski, dotrajao. L. 1-96 (24 x 18 cm); 15 red, (18 x 10,5 cm). Papir bijel. **Nesh**, pisan crnim, a mjestimično crvenim mastilom.

46.

علم طبден مجربات

684-1

'ILM-I ṬIBDEN MUĠERREBĀT

Kratko djelo (muhtasar) na turskom jeziku o raznim bolestima i lijekovima za bolesti.

Napisao Aq Šemsuddīn (o kome se za sada ne zna ništa).

Naslov (l. 1b):

آق شمس الدين حضرتلرينك علم طبدين مجرباتدر رحمة الله عليه

Početak (poslije naslova i besmele) glasi:

حمد و شپاس و شکر ہی قیاس اول خالق جن و اناس
یوجه تکریمه کم بو موجودات عدمدن وجوده کتوردی . . .

Djelo sadrži 40 kratkih poglavlja. Ovdje nedostaju neki listovi, pa stoga nema poglavlja 14-19, i 24-35.

Kraj (l. 27a) glasi:

. . . زیراکه عقله خیالات فاسده قرشدر کوردکی روش
اضفات و احلام اولور تمت.

Podataka o prepisu nema. Međutim, rukopis je isti kao i u djelu pod br. 684-3 iz ovog kodeksa, pa se može sa vjerovatnošću tvrditi da je i ovo djelo prepisao isti pisar Muḥarram Rasmi 1087/1676. g.

Na zaštitnom listu u početku nalazi se nekoliko bilježaka o vlasnicima ovog rukopisa: 'Abdullah Muzafferi (iz Sarajeva); Derwiš Ibrāhim b. 'Abdullāh Muzafferi iz godine 1164/1750-1., koji je rukopis naslijedio od oca,

(ثم دخل الى نوبة الفقير درويش ابراهيم بن عبد الله
المظفرى بالارث (ال) شهرى سنة ١١٦٤).

zatim derviš Omer b. **hadži** Huseyn ef. **Muzafferi** iz 1174/1760-1. g., i najzad neki **hadži** Ahmed, bez datuma.

Na rubovima na više mjesta marginalije od istog prepisivača, a neke pisane rukom drugog prepisivača.

Povez kožni, originalni sa utisnutim šemsama, dotrajao. L. 1-27 (18 x 9,5 cm); 19 red. (12 x 4,5 cm). Papir žutobijel, tanak i gladak. Nesh, positan, pišan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

47.

(رسالة في الطاهون)

3747

(RISĀLAH FI AT-ṬĀŪN)

Traktat o kugi, na arapskom jeziku.

Na više mjesta, naročito u prvoj polovini djela, nedostaju neki listovi. I uvod je manjkav, pa se stoga ne zna ni tačan naziv niti ime autora.

Početak (l. ab) glasi:

بِسْمِ اللّٰهِ خَيْرِ الْاَسْمَاءِ بِسْمِ اللّٰهِ رَبِّ الْاَرْضِ وَالسَّمَاءِ . . .

Djelo, po svojoj prilici, ima uvod, tri poglavlja (bab) i zaključak (hatimah). Treće poglavlje je najpotpunije i počinje ovako (l 4a):

الباب الثالث فيما تحترز منه ايام الوباء و الطاعون
قبل وقوعه و بعده

tj. govori o tome čega se treba čuvati prije kuge, a čega nekon što se bolest pojavi.

Prepisao nepoznati pisar 1035/1625-6.

Povez kartonski, dotrajao, listovi istrgnuti. L. 1-13 (20,5 x 13 cm); 15 red. (14,5 x 7 cm). Papir bijel. Nesh, pisan crnim, a mjestimično crvenim mastilom.

48. الدرة النادرة في بيان الادوية المتبادرة 1904

AD-DURRAT AN-NĀDIRAH FĪ BAYĀN AL-ADWIYAH AL-MUTABĀDIRAH

Kratko djelo na arapskom jeziku sa marginalnim prevodom na turski jezik o smrti, bolestima, a najviše o kugi i liječenju od kuge.

Autor je zasada nepoznat.

Početak (l. 1b) glasi:

الحمد لله الحى القيوم الذى لا يحيى ولا يميت الا هو . . .

Djelo ima pet kratkih poglavlja, sa slijedećim naslovima:

الباب الاول فى بيان الموت و عدم امكان الفوت

الباب الثانى فى بيان عدم السراية و العدوى

و ان الاحتراز و الفرار قليل الجدوى

الباب الثالث فى بيان احوال الطاعون

الباب الرابع فى بيان شرعية الدواء و كيفية رواه الطاعون

Peto poglavlje počinje riječima: **Tumma i lam** (l. 17b). Ovdje autor iznosi kako mu je u ruke došlo djelo **Tuhfah 'azimah** koje je Imām Gazālī ispisao na temelju rukopisnog djela halife Alije, a govori o suzbijanju kuge pomoću izgovaranja nekih tekstova.

Prijevod na turski ovog djela (koji je ispisan na marginama) počinje ovako:

حمد و شپاس حى و قيوم اولان الله ايجون ثابتدركه . . .

Nepoznati autor u kratkom uvodu ističe da djelo posvećuje osmanskom sultanu Ahmedu, sinu sultana Mehmeda (vjerovatno Ahmedu II sinu Meh-

meda IV, koji je vladao od 1703-1730. g., pa je prema tome vjerovatno i djelo napisano u prvoj polovini XVIII stoljeća).

Bez podataka o prepisu.

Povez platneni, na hrbatu pojačan kožom, renoviran. L. 1-23 (19,5 x 12 cm); 15 red. (12 x 6 cm). Prevod pisan na marginama i kosim recima. (18 x 3 cm). Papir bijel. Listovi u donjem uglu oštećeni, ali je tekst uglavnom očuvan. Nesh, lijep normalne veličine, a u prevodu nešto **sitniji, pisan crnim**, a u naslovima i kur' anskim citatima crvenim mastilom. Tekst djela uokviren debelim linijama zlatne boje. Tekst prevoda također uokviren posebnim **zlatnobojnim** linijama. Prva i posljednja dva lista oštećeni te kasnije popravljani i ulijepljeni pa je i tekst na njima djelimično stradao.

49.

رسالهٴ حجميه و فصدیه

2482-2

RISĀLE-I HAĞMIYYAH WE FAŞDIYYAH

Rasprava o liječenju puštanjem krvi pisana na turskom jeziku.

Napisao Muhammad b. Mahmud. Razdijeljena je na četiri poglavlja.

Dobrača I, 111.

Naslov:

هذا رساله حجميه و فصدیه

Početak (l. 21b) glasi:

الحمد لله الذى ما انزل من راء الا انزل له شفاء . . .
اما بعد بوافقر الورى محمد بن محمود عفا (١) عنهما
مشاهده ايدر مکه . . .

Pisac je djelo dovršio u tečkoj dekadi redžepa 1171/1-10. IV 1758, što se vidi iz završne **bilješke** (l. 26b).

L. 21-26 (20,5 x 14 cm); 19 red. (16,5 x 7,5 cm). Papir bijel. Pismo **nesh-talik**.

50.

خلاصة المئانه

طاش رساله سى

3096-2

HULĀŞAT AL-MAṬĀNAH ili TAŞ RISĀLESI

Traktat o liječenju kamena u bubrežima i mokraćnom mjehuru.

Napisao na turskom jeziku Āḫī Čelebī.

Bez naslova. Početak (l. 121b) glasi:

بو مختصر تركى دلجه (١) بوكركده و مئانه (١) اولان طاش
زحمتى و آنلرك سوٴ المزاجلرين و علاجلرين بيان ايدر . . .

Djelo sadrži deset kratkih poglavlja (bab) od kojih su neka podijeljena na odsjeke (fasl). Sadržaj poglavlja iznesen je u početku djela (l. 121a).

Bez podataka o prepisu. Na L. 121a utisnuti pečati bivših vlasnika rukopisa: Ibrahim b. 'Utman i Ahmed b. Bayram, bez datuma.

Povez kožni, originalni. L. 121-148 (20 x 15 cm). 13 red. (15,5 x 9,5 cm). Papir bijel, kvalitetan. Pismo **neshtalik**, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

51.

ISTO

4280-2

Bez naslova. Početak se unekoliko razlikuje od onog pod br. 3096-2 i glasi (l. 197b):

الحمد لله رب العالمين . . . بكل كم اشبو رساله بوكركده
و مئانه ده اولان طاش زحمتى و انلرك سو العزاجلرن
و علاجلرن بيان ادر . . .

Bez podataka o prepisu. Na zaštitnim listovima na kraju ispisani recepti za lijekive.

Povez kartonski, oštećen. L. 197-232 (20,5 x 14,5 cm) 15 red. (15 x 7 cm). Papir žutobijel, srednje debljine i kvaliteta. Pismo vokaliziran **nesh**. Tekst pisan crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom.

52.

مختصر جالينوس من الطب
MUHTAŞAR-I ĞĀLĪNŌS MIN AT-TİBB

2464

Galenov medicinski priručnik na arapskom jeziku od nepoznata autora. Djelo ima kratak uvod i dva dijela (qism) od kojih prvi govori o bolestima i liječenju, a drugi o lijekovima.

Naziv djela naveden je u kratkom uvodu u kojem je objašnjen i način obrade. Djelo je napisano u vidu tabela.

Tabele prvog dijela ovog djela imaju sljedeće kolone:

الامراض الطبایع النبض البول الاغذیه الارویه الفصد

Tabele drugog dijela sadrže ove kolone:

اسماء الارویه طبایعها منافعها مضارها
اصلاحها مختارها اوزانها

Prema onom što u naslovu stoji, iza ovog djela trebalo bi da bude još jedna rasprava, ali je ona vjerovatno zagubljena. Ni ovo kratko djelo nije potpuno,

jer mu na kraju nedostaje jedan dio teksta. Stoga nema ni podataka o prepisu.

Povez poluplatneni, nov. Djelo ima originalnu paginaciju od 1-33 strane. L. 1-17 (21,5 x 15,5 cm). 15 red. na jednoj stranici. Tekst na stranicama **podijeljen** u sedam kolona (20 x 13 cm). Papir tamnobijel. Pismo nesh, lijev i čitak, pisan crnim i crvenim mastilom.

53. تحفة الاربب النافعة الروحاني في الطب 4149

TUHFAT AL-ARĪB AN-NĀFI' AT AR-RUHĀNĪ FĪṬ-ṬİBB

Medicinsko djelo na turskom jeziku.

Napisao Husyn zv. Hezarfenn (enciklopedist).

U kratkom uvodu autor je istakao da je ovo kompendijum koji je on sa-
žeo iz svoje glose koju je ranije napisao uz medicinsko djelo **Lisān-i etibbā'**,
kako bi ljudi mogli da se njime lakše koriste.

Početak (l. 1b) glasi:

الحمد لله رب العالمين . . . وبعد سبب تحرير كتاب بودرکه
بو عبد فقير حسين الشهير بهزارفن بوندن اقدم جمع و
تاليف ايلدکم لسان اطبا اسميله مسمى لغتک حاشيه سنه
حفظ صحت . . .

Djelo sadrži tri poglavlja (maqalah); koja se dalje dijele na odsjeke (fasl),
kako slijedi:

مقاله اولی طهک بعض عملیاتی بیان ایلکم ایجون الی
طوقوز فصله مشتمل ایلدک . . .

مقاله ثانی (۱) عرب و عجم و یونان و اروام حذاقترینک
اعتماد ایتدکلری معتبر کتابلردن کزیده و

مجرب مفرداتی بیان ایدریکرمی سکز فصلدر

مقاله ثالث (۱) فی بیان نسبة الادویة المنسوبة لکواکب
النافعة الاربع طبایع و خواص الاشیاء و فیہ فصول

Kraj (l. 149) glasi:

. . . بدن انسانده اولان زهری جقارر مضرتتی دفع ایدر
و طاهون زهرینی ابطال ایدر و دوخه موت اصابت ایتمدن
حفظ ایلیه بعون الله تعالی .

Podataka o prepisu nema.

Na početku djela donije dopisan sadržaj (kazalo). Na marginama se na-
laze ponegdje bilješke također dopisane kasnije. Na kraju djela, kao dodatak,

dopisan traktat na dvije stranice o gradaciji lijekova (Fī mā rifat-i daraġāt al-ad-wiyah) uzet iz medicinskog djela **Gunyat al-muḥaṣṣilīn tarġamatu tuḥfat al-mu' minīn fi- aṭ-ṭibb**.

Povez kožni originalni s utisnutim šemsama na sredini korica poveza, dotrajao. Djelo je cjelovito i dobro očuvano. L. 1-149 (19,5 x 12 cm); 19 red. (14 x 6 cm). Papir zatvorenobijel, kvalitetan. Pismo **nesh**, sa elementima **ruk'e**, lijep, pisano crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

54. 2979-3 **الدستور النفيس في معالجة اوجاع العفاصل والنقرس**
 AD-DUSTŪR AN-NAFIS FI MU-'ALAĠAT AWĠA 'AL-MAFĀṢIL
 WA AN-NIQRĪS

Medicinsko djelo na turskom jeziku koje govori o liječenju zglobova i kostobolje (giht, podagra).

Napisao Maṣ'ud b. Ibrāhīm

Početak (l. 115a) glasi:

حمد و سپاس و ثناء بيقياس اول خالق جن و اناس اوزرينه . . .

U uvodu djela, u kojem navodi svoje ime i naziv djela, autor iznosi da je liječio nekog odličnika po imenu Tophaneli Suleyman-agu, koji je bolovao i nepokretan ležao zbog kostobolje (niqris-giht, podagra). Poslije je odlučio da napiše djelo o ovoj bolesti da bi se mogli i drugi njime koristiti; ali kako su i druge bolesti u vezi sa ovom bolešću, kao što je oboljenje zglobova (waġa 'i mafāsil), išijas ('irq an-nīsa'), bolest kukova (waġa warak), on je najprije opisao ove bolesti, a onda kostobolju. Djelo je **podijelio** na uvod (muqaddimah), dvadeset poglavlja (bab) i **završni odjeljak (ḥātimah)**.

U prvih deset poglavlja govori se o gore spomenutim bolestima, a od jedanaestog prelazi se na opis kostobolje. Ovaj rukopis je na kraju manjkav i seže samo do sedamnaestog poglavlja. Stoga nema ni podataka o prepisu.

Na marginalijama su protumačena teža mjesta i pojmovi iz teksta djela.

Povez kožni (kao pod br. 2979-2), originalan, dotrajao, pa je djelo s istrnutim listovima. L. 115-149 (21 x 15 cm); 17 red. (15 x 9,5 cm). Papir bijel, podebeo. **Nesh**, čitak. **Pisano** crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom.

55. (علم طب) 4147-1
 ('ILM-I ṬIBB)

Medicinsko djelo kome u početku nedostaje jedan broj listova (jedan dio teksta), pa stoga nije poznat ni naziv djela niti ime autora. Ono što se ovdje sačuvalo ima originalnu folijaciju od 55-152.

Prvi cjelovit odsjek (l. 55a) počinje ovako:

اولكى فصل چوق مرضلر ده استعمال اولنان مركب شربتلى بيان ايدر

U dijelu se ukratko opisuje bolest, a potom se navodi lijek za tu bolest. Posljednja bolest opisana ovdje je pod naslovom:

(Lijek od ujeda bijesna psa)

قودز كلب اصروغنه علاج

Prepisao nepoznati pisar 1095/1684. g.

Iza završetka, kao dodatak djelu ispisano je desetak raznih recepata za spravljanje lijekova.

Bez poveza. L. 55-152 (21 x 15 cm); 19 red. (18,5 x 12,5cm). Papir tamnobijel. Listovi nagorjeli u nekom požaru, pa je tekst oštećen. Pismo nesh, pisan neiskusnom rukom. Pisano crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom.

56.

2879

Anoniman rukopis koji sadrži bilješke i ispise iz područja medicine, kako slijedi:

L. 1-3a. Bilješke iz medicine.

L. 3b-20a. Izvadak iz nekog medicinskog djela. Sadrži od 1-17 poglavlja (bab). Početak ovdje glasi:

باب ۷ بو بابه طبايع نبضى بلدره

L. 20a-70a, Recepti za spravljanje lijekova za različite bolesti.

Bez podataka o prepisu.

Povez kožni, meki. L. 1-70 (21 x 12 cm); 18 red. (18 x 9 cm). Papir bijel. Neshalik, pisan crnim mastilom.

57.

(لغت طب)

677

(LUĠAT-I TIBB)

Anoniman rukopis koji sadrži četiri kraća zasebna manja djela iz područja medicine, kako slijedi:

List 1b-2a. Mali rječnik ljekovitog bilja na turskom jeziku s prevodom na srpskohrvatski, bez naslova.

L. 2b-16a. Recepti za spravljanje lijekova za razne bolesti, zatim za kozmetičke preparate i za preparate za jačanje tjelesne snage i spolne potencije. Ponegdje se daje i kratak opis bolesti. Bez naslova.

L. 16b-30a. Rječnik turskih naziva ljekovitog bilja s prevodom na arapski jezik i kratkim opisom i uputstvom čemu koristi, poredan po alfabetskom redu.

- L. 30a-33b. Alfabetiski, arapsko-turski rječnik jednostavnih, nesloženih lijekova i jestivih materija koje se upotrebljavaju u medicini. Na kraju se nalazi nekoliko recepata lijekova za srčana oboljenja.
Bez podataka o prepisu.
Povez kartonski, meki, pojačan kožom. L. 1-34 (24,5 x 14,5 cm); 24 red.
(21 x 10,5 cm). Papir bijel. Pismo nesh, pisan crnim i crvenim mastilom.

58.

ISTO

685

Nepotpuno, s prekidom kod slova "Q" u trećem dijelu.
Na kraju zapisan recept za liječenje od ujeda bijesna psa, ispisan iz novine "Sarajevski list" br. 99 od 26. avgusta 1894. g.
Povez kartonski. L. 1-30 (18 x 12 cm). Papir bijel. Nesh, djelo pisano crnim i crvenim mastilom.

59.

ترجمه رساله اقربادین ملکیو

4183-1

TERGEME-I RISĀLE-I AQRABĀDĪN MELIKYŪ

Prevod s grčkog na turski jezik farmakološkog djela pod naslovom *Risāle-i Aqrabādīn Melikyū*.

Prevodioci su Umar b. Nūḥ i njegov otac Nūḥ b. Abdulmennān.

U opšrinom uvodu (na tri stranice, l. 1 i 2) Nuh b. Abdulmennan za sebe kaže da se od rane mladosti bavio izučavanjem medicinskih nauka; 12 godina je služio kao liječnik, a onda je milošću sultana Mehmeda (IV, vl. 1648/1687) 27 godina bio šef hirurgja (yirmi yedi sene riyaset-i gerrahin ile kambin); zatim, kad je došao na vlast sultan Mustafa (II, vl. 1695-1703), više od devet godina bio je primarijus (ser etibba') u rangu rumelijskog vezira, i najzad za vladavine sultana Ahmeda (III, vl. 1703-1730), sina sultana Mehmeda IV, ostavljen je na položaju primarijusa (riyaset-i etibba da ibqa ile). Dalje prevodilac iznosi da je njegov sin Omer, koji se bavio raznim znanostima, počeo da prevodi gornje djelo sa grčkog na turski jezik, a kad je on mlad u 20-toj godini umro, ne dovršivši započeti posao, on je, prema oporuci sina, dovršio prevođenje djela.

U početku manuskript ima devet listova bez folijacije na kojima je ispisan kratak sadržaj, a pisar je ovaj sadržaj ispisao 12 džumaza I 1141/15. XII 1728. g., crnim i crvenim mastilom naizmjenično. Ovaj sadržaj je naslovljen tako kao da je prevodilac sam Omer b. Nuh

(هذا كتاب ترجمه اقربادین ملکیو لعمر افندی بن نوح
افندی سر اطباء سابق المرحوم اول فهرست)

Iz ovog kratkog sadržaja se vidi da djelo sadrži oko 700 recepata za spravljanje lijekova za razne bolesti.

Početak (l. 1b) glasi:

حمد نا محدود اول حکیم حی و دود درکاهنه عرضه داشته
قلنور که اجرام هیآت افلاکی . . . بو فقیر قلیل البضاعة
وضعیف الاستطاعة الراجی من الطک الرحمان نوح بن عبدالمنان

Listajući djelo, zapaža se da je prevodilac uvrstio recepte mnogih poznatih liječnika kao i svoje vlastite, naročito pri kraju djela.

Kraj (l. 178b) glasi:

. . . فوائدی اولدرکه جماعک اشتهاسنی کتورر و زیاده بدنه
قوت و برر زیاده مقوی در منی بی زیاده ایدر و تخم حاصل
ایدر تمت سنه ۱۱۴۱ فی جمادی الاخر یوم (۱)۸ .

Djelo je prepisao nepoznati kaligraf dovršivši ga 8 džumada II 1141/9. I 1729. g.

Povez kožni, s utisnutim lijepim šemsama na sredini korica, prilično oštećen. L. 1-178 (21,5 x 13,5 cm) koji imaju originalnu folijaciju. 21 red. (15 x 7 cm). Papir bijel, gladak, kvalitetan. Nesh, vrlo lijep i čitak. Naslovna strana ima vinjetu ukrašenu floralnim motivima, bez upisanog naslova. Tekst uokviren debelim linijama zlatne boje. Tekst pisan crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom.

60.

ترجمه اقربادین جدید
TERGEME-I AQRABĀDĪN-I ĠADĪD

4183-2

Medicinsko djelo koje sadrži deset glava (bahš). Ovo djelo je bilo najprije prevedeno s evrpskih jezika na arapski, a prevodioci su bili neki liječnik Nikola Mesihi i Salih efendi.

Djelo je sa arapskog na turski jezik preveo Suleymān Nāmūrād, kako je to u opširnom uvodu djela istaknuto (l. 1-2).

Početak (l. 1b) glasi:

حمد و سپاس و شکر بی قیاس اول واجب الوجود اولان
خلاق لایزال و فیاض مطلق ذوالجلال بی زواله لایقدرکه . . .
سبب ترجمه کتاب بو حقیر قلیل البضاعة و عذیم الاستطاعة
اضعف العباد سلیمان نامراد . . .

Kraj (l. 73b):

... يكرمي درت درهم شكر اون سكر درهم معجون مبارك
جل ايدوب احتقان ايدو لر.

U početku, na sedam listova bez folijacije, sipisan sadržaj.

Na završetku djela navodi se recept za spravljanje sapuna.

Bez podataka o prepisu.

Djelo je povezano s djelom pod br. 4183-1 u kožni originalni povez. Ima originalnu folijaciju listova od 1-73 (21,5 x 13,5 cm). Papir tamnobijel, kvalitetan. **Nesh**, lijep i čitak. Naslovna strana ukrašena vinjetom sa floralnim motivima na zlatnobojnoj podlozi. Prve dvije stranice uokvirene debelim linijama zlatne, crvene i crne boje; ostali tekst u djelu uokviren crnim linijama Pisano crnim i crvenim mastilom.

61.

ISTO

226

Potpun primjerak. Početak i kraj kao pod br. 4183-2.

Bez podataka o prepisu.

Na l. 1a potpis bivšeg vlasnika: Maḥmūd Hamdī iz 1277/1860-1. g. s utisnutim ličnim pečatom.

Povez kartonski, pojačan kožom. L. 1-56 (21?5 x 13,5 cm); 21 red. (15,5 x 8 cm). Papir žutobijel, srednje debljine. **Nesh**, čitak i lijep. Mastilo crno i crveno.

62.

ترجمه مفردات ابن بيطار

4280-1

TERĠEME-I MUFREDĀT-I IBN BAYTĀR

Arapsko-turski rječnik ljekovitih materija, biljnih i životinjskih, s objašnjenjem kako se i u koju svrhu spravlja i upotrebljava određena materija kao lijek ili kao hrana. Ovo je u stvari, prevod na turski jezik djela **Ġami' u mufradāt al-adwiyah wa al-ağdiyyah** koje je na arapskom jeziku napisao Diya' uddin 'Abdullh b. Aḥmad al-Māliqī zv. Ibn Baytār (umro 646/1248. u Damasku). Nepoznati prevodilac preveo je djelo na turski na zahtjev osmanskog dostojanstvenika Umur-bega.

H. H. I, 574 i II, 1772; Pertsch TH, 294; *Каталог*, I i K I, I, 572.

U početku djela je sadržaj (nedostaje prvi list) pojmova koji su u djelu objašnjeni.

Početak teksta je bez naslova (l. 6b), a glasi:

اللهه جق شكرلر ايدوب محمد رسول الله وآلنه واصحابنه
حق صلوات كتوردكن صكره سلطان الاسلام والمسلمين

ظل الله في العالمين سلطان بن سلطان محمد بن مراد خان
 . . . درگاه معلاسنه و بارگاه اعلاسنه تحفه اولسون ريو
 مفردات ابن بيطار تركيجه ترجمه اتدرب . . .

Tekst na posljednjem listu (l. 196a) oštećen od vlage. Na margini toga lista ispisan je recept za glavobolju u stihovima koji se pripisuje sultanu Selimu.

(لحضرت سلطان سليم خان)

Na marginama manuskripta nalaze se bilješke u vezi sa značenjem pojedinih riječi, sa citatima izvora odakle je bilješka uzeta. Na zaštitnim listovima na kraju također su tri recepta za lijekove.

Podataka o prepisu nema, ali sudeći po pismu i papiru, manuskript je star oko 300 godina.

Povez kartonski, dotrajao, pa je djelo oštećeno. L. 2-196 (20,5 x 14,5 cm); 19 red. (15 x 8,5 cm). Papir bijel, potanak. Nestalik, čitak. Arapske riječi pisane crvenim mastilom.

63.

ISTO

2461

Početak kao pod br. 4280-1

Kraj predstavlja rečenica kojom se konstatuje da djelo sadrži 920 recepata za lijekove, a glasi:

. . . جميعا مسطور الاربوية في هذا الكتاب عدد ٩٢٠ والله
 اعلم بالصواب.

Podataka o prepisu nema. Na marginama pojedinih listova ispisan su nazivi za pojedine ljekovite biljeke i objašnjeni i na srpskohrvatskom jeziku (bosnadža), što govori da je prepisivač, odnosno vlasnik manuskripta bio s jugoslovenskog područja.

Povez kartonski, pojačan kožom, prilično očuvan. Listovi imaju originalnu folijaciju od 1 do 130 (22 x 16 cm); 17 red. (15 x 10,5 cm). Papir bijel, podebeo. Nastalik, čitak. Djelo pisano crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

64.

2948-4 الاوراق في تحرير نسخة الترياق الفاروق

AL-AWRĀQ FĪ TAHRĪR NUZHAT AT-TIRYĀQ AL-FĀRŪQ

Spis o receptima za spravljanje protuotrova (na kraju manjkav).

Napisao ga je na arapskom jeziku Muhammad b. Ibrāhīm b. Sa'īd al-Ansārī zv. Ibn al-Akfānī (rođen u Sindžaru; živio i kao liječnik djelovao u Kairu gdje je i umro 749/1348).

H. H. II, 1211.

Početak (l. 98a):

يقول العبد الفقير الى الله الواحد البارى محمد بن ابراهيم
ابن ساعد الانصارى طامه الله بلطفه الحمد لله خالق الداء
و الدواء و مبدى (١) المرض و الشفاء . . . و بعد فهذه
اوراق لطيفة جليلة المنفعة فى تحرير نسخة الترياق الفاروق
و كيفية عمله و منافعه حررتها امثالا لامر من وجبت طاعته
على لسالف احسانه الى . . .

Nedostaje kraj djela, a posljednja rečenica ovdje (l. 106b) glasi:

. . . و ينفع الشهوة الكلية و ضعف الشهوة شرها . . .
L. 98 - 106 (17 x 12 cm). Sav ostali opis djela kao pod br. 2948-1.

65. 4324 رساله ماحضر ili كتاب الطب ماحضر
RISĀLE-I MĀ ḤAḌAR ili KITĀB AT-ṬIBB MĀ ḤAḌAR

Medicinski priručnik na turskom jeziku.

Napisao ga je Abu Bakr Nusrat, (umro 1210/1795-6) bibliotekar knjižnice Nuri Osmaniyye (u Istanbulu).

Djelo sadrži recepte za spravljanje lijekova za razne bolesti, sastavljene na osnovu iskustva, kako je to u uvodu djela naznačeno.

Karatay, TYK II, 383.

Početak djela (l. 1b) glasi:

الحمد لله الذى خلق الانسان و سخر له ما سواه . . .
اما بعد معلوم اوله كه هو مبتلاى شبهه كثرت يعنى ابا بكر
نصرت مدت مديده على حسب الاقتضاء السنه ثلاثه
اوزره موجود اولان كتب اطبا مطالعه . . .

Ime autora i naziv djela navedeni su u uvodu (l. 1b).

Kraj djela (l. 32b) glasi:

. . . خصوصا اختيار آدمطره اكسيردر تمام شد فى جمادى
الا شهر كبرى كبرى لسنة ثلث وعشرين و مائتين والقب.

Prepisao ga je nepoznati prepisivač mjeseca džumada II 1223/25. VII - 23. VIII 1808. g.

Na tri zaštitna lista na početku ispisan kratak sadržaj (kazalo).

Na L. 1a nalaze se dvije bilješke iz 1246/1830-1. g. o vremenskim prilikama, bilješka o dolasku svatova nekog Sulejmanpašića iz Uskoplja u Livno, odakle su odveli Zejnebu, kćer Kapetan-begovu i, najzad, bilješka o dolasku

svatova Miralema Ferhat-bega iz Uskoplja u Livno, gdje su se zadržali dva dana. Ne navodi se od koga su mladu isprosili. Na kraju su, kao dodatak, recepti na arapskom.

Povez platneni, tvrdi. L. 1-32 (22,5 x 11,5 cm); 27 red. (18,5 x 8 cm). Papir tamnobijel. Pismo **talik**, sa elementima **rik e**. Pisano crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom.

66.

ISTO

3749-1

Djelu nedostaje prvi list. Naziv je naveden u uvodnom tekstu. Poslije desetog lista također nedostaje dio teksta.

Kraj djela je praćen prepisivačevom bilješkom (l. 40b), kako slijedei:

... دیکر و جاقمق طاشی دخی اون کبی سحوق اولنوب
 یارمه اکسلر اوکولدر مجرهدر نقل من النصرت رحمة الله
 علیه تمت الكتاب بعون الله الطک الوهاب نعقه مصطفى بن
 مصطفى المعروف بمعلم الصبيان الساکن فی وقف زهر سنة
 مائتين و الف من هجرة من له العز والشرف سنة ۱۲۳۰.

Prepisao, dakle, Mustafa b. Mustafa zv. "sibyān mū allim" (učitelj sitne djece) iz Donjeg **Vakufa** (u Bosni) dovršivši djelo 5 redžepa 1210/16. I 1796. g. ili (kako je u bilješci brojem navedena godina) 1230/1815. g.

Na marginama nekih listova u početku nalaze se bilješke o rođenju djece vlasnika (ili možda prepisivača) rukopisa iz 1252/1836-7, 1259/1843, 1261/1845, 1268/1851-2; zatim datum kada mu je prvi sin Husejn završio "hifz" (naučio Kur' an napamet), postao hafiz 1265/1848-9. g.

Kao dodatak ovom manuskriptu slijedi pet listova s raznim bilješkama o dugovima, pozajmicama i raznim trgovačkim poslovima iz 1245/1245-1247/1829-1832. g. To je u stvari trgovačka bilježnica. Spominju se neke osobe iz Broda, Gradiške, Banje Luke, Sarajeva, Travnika i Dervente.

Povez kožni, meki. Djelo je oštećeno. L. 1-40 (19,5 x 14,5 cm) 21 red. (15 x 8 cm). Pismo **nesh**, sa elementima **rik e**, positan. Pisano crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

67.

ISTO

500

Potpun primjerak. Početak i kraj kao pod br. 4324.

Prepisao Mustafa Muhlisli u gradu Sarajevu 1. **rebia** I, 1238/16. XI 1822.

(قد وقع الفراغ . . . عن يد اضعف الضعيف. مصطفي
مخلصي بمدينة سراى بوسنه . . . فى سنة ثمان وثلثون (١)
ومائتين و الف من هجرة من له العفة والشرف فى ارا)

Povez kartonski, pojačan kožom, dotrajao. L. 1-41 (20 x 14 cm); 21 red. (15 x 8 cm). Papir bijel. Pismo **nesh**, čitak. Pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

68.

ISTO

3596

Potpun primjerak. Početak i kraj kao pod br. 4324.

Bez podataka o prepisu.

Kao dodatak djelu slijede recepti za spravljanje lijekova za razne bolesti (l. 61-93). Na kraju zabilježena godina gradnje Husrev-begova hamama 932/1525-6, ta godina Husrev-begove smrti 947/1540-:

Povez kartonski, dotrajao. L. 1-93 (19 x 14 cm); 19 red. (15 x 9,5 cm). Papir bijel. **Neshtalik**, slabiji. Primjerak pisan crnim mastilom.

69.

ISTO

4842-2

Početak (l. 37b) kao pod br. 4324. Poslije prvog lista nedostaju dva lista teksta (istrgnuti i zagubljeni).

Kraj (l. 87b) se razlikuje od onog u rukopisu pod br. 4324 i glasi:

. . . حاصل اولان امراضك ترياقى و مقوياتك بدلى معجون
مشهور در تمام .

Podataka o prepisu nema, ali je prvi rukopis u ovom kodeksu prepisan 1231/1816. g., pa se može zaključiti da ovo djelo potječe iz tog doba.

Ime autora i naziv djela navedeni u uvodu (l. 37b). Na marginama ispisani su recepti i druge bilješke. Na kraju se također nalaze tri recepta.

Povez kožni, originalni, s preklopcem (zajednički za dva djela) L. 37-87 (23 x 17 cm); bez originalne folijacije. 24 red. (17 x 9 cm). Papir bijel, kvalitetan, srednje debljine. Pismo neshtalik, lijep i čitak. Tekst pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

70.

ترجمه کتاب معرفة التقطير

608

TARĠEME-I KITĀB-I MA 'RIFAT AT-TAQĪR

Prevod s njemačkog na turski jezik kemijsko-farmaceutskog djela o destilaciji i spravljanju medikamenata i drugih kemijskih preparata.

Osnovno djelo napisao je njemački naučnik Burghardt (ne navodi se originalni naziv djela). Burghardtovo djelo je na turski jezik preveo Osman Terdžuman. Djelo je dovršio, kako je to prepisivač iznio u kolofonu na kraju ovog primjerka, u Beogradskoj tvrđavi 19 muharrema 1196/4. I 1782. g. Ovaj datum je nepouzdan, jer se zna da je Osman Terdžuman živjeo i djelovao oko sto godina ranije. Smatramo da je prepisivač ovog primjerka izvršio ovaj prepis sa drugog nešto starijeg primjerka (prepisanog u beogradskoj tvrđavi 19 muharrema 1196/4. I 1782.) i taj datum pogrešno uzeo kao datum pisanja djela.

Na sedam listova (koji nisu ušli u paginaciju ovog rukopisa) ispisan je alfabetskim redom sadržaj djela s oznakom broja stranica na kojima se određena materija nalazi. U početku ovog sadržaja djelo je nazvano **Marifatname**.

Uvod (također nepaginiran) počinje ovako:

حمد و ثنای بی غایه و شکر و منت بی نهایت شول علم
و کرم لایزال و مدبر حکیم بی مثال اولان . . .

U uvodu (na dvije stranice) prevodilac iznosi da je ranije preveo na turski jezik djelo o bilju **Kitab an-nabāt** (ne navodeći autora djela) u kome su objašnjeni samo lijekovi od biljaka i njihove osobine (*eğzā' i mufredāt ve tabāyi' we ḥawassi*), a nisu opisani načini dobijanja preparata i lijekova iz biljaka, njihova korijenja i plodova kemijskim putem, destilacijom. Stoga se prevodilac odlučio da prevede Burghardtovo djelo o vještini destiliranja "**Ilm wa ma rifat-i taqtir**". Prevodilac dalje iznosi da je Burghardt, na traženje svojih prijatelja i ljubitelja ove nauke, napisao suplement na ovo svoje djelo (**Ḍamāim-i kitāb-i mā rifat-i taqtir**). Prevodilac Osman Terdžuman je preveo i osnovno djelo i suplement na taj način što je osnovno djelo uključio dijelove iz suplementa i unio ih na odgovarajuće mjesto kao dopunu određene materije. Tako je on u prevodu čitaocu pružio ovo djelo u novoj svojoj redakciji.

Ovo djelo sadrži tri glave (*qism*) koje se dalje dijele na poglavlja i odsjke. Poslije uvodnog teksta (nije paginiran), prvo poglavlje počinje (na str. 1) ovako:

باب اول اول تعریف علم تقطیر و اقسامی و منشائی
و عصری و اکا متعلق احوال بیانده در . . .

U prvoj glavi (na prostoru od oko 190 stranica) objašnjava se definicija nauke o destilaciji, njene vrste, nastanak i razvoj kroz vijekove, govori se o naj-poznatijim naučnicima i djelima iz ove oblasti, te o spravama za destiliranje. Na stranicama 137, 140 i 142-150 nalaze se crteži raznih sprava za destiliranje.

Druga glava (počinje na str. 195) govori o kemijskim destilacionim postupcima, fosfornim, **solnim** i zemljanim jedinjenjima, te o njihovoj korisnosti ili štetnosti za ljudski organizam.

Treća glava (zaprema str. 483-503) govori o spravljanju raznih vrsta slatka od meda i šećera koja služe za ishranu i jačanje organizma, a na taj način djeluju i kao lijek.

Dielo se završava sa dvije bilješke. Prva se odnosi na spomenuto dovršenje prevoda djela. (Taj podatak, kako je više objašnjeno, smatramo pogrešnim).

قد وقع الفراغ عن ترجمة كتاب معرفة التقطير بحمد الله
الملك القدير على يد افقر العباد الى رحمة السميع
البصير عثمان ترجمان بقلعه بلغراد دار النصر والجهاد
فى اليوم التاسع عشر من محرم الحرام سنة ست و تسعين
و مائة و الف .

U drugoj bilješci se kaže da je ovaj manuskript prepisan rukom hadži Muhammed efendije iz Peći 3 džumada II 1198/24. IV 1784. g. To znači da je prepis ovog primjerka izvršen dvije godine nakon što je Osman Terdžuman dovršio djelo.

قد وقع الفراغ عن استنساخ هذا الكتاب بحمد الله الملك
الوهاب على يد افقر العباد الى رحمة الملك العظيم
الجناب الحاج محمد افندى الساكن فى ايك فى اليوم الثالث
من شهر جمادى الاخر سنة ثمان وتسعين و مائة و الف . . .

Povez kartonski, s preklopcem, vrlo dotrajavao. Rukopis ima originalnu paginaciju od str. 1-503 (vel. 32 x 18 cm); Sadržaj djela koji je ispisan na 13 stranica u početku, kao ni dvije stranice uvoda, nisu obuhvaćeni ovom paginacijom. 25 red. (23,5 x 11 cm). Papir zatvorenobijel, potanak, srednjeg kvaliteta. Nesh, čitak i lijep. Rukopis pisan crnim i crvenim mastilom.

71.

خلاصة الابدان
HULĀṢAT AL-ABDĀN

4504

Djelo iz područja farmakologije na turskom jeziku.
Napisao Umar efendi Bursawi.

Naziv djela, kao i ime autora napisano na donjem rubu preko svih listova zatvorenog rukopisa ovako:

خلاصة الابدن برسوى عمر افندى

Djelu nedostaje 16 listova u početku, odnosno prvih 12 i jedan dio 13-tog poglavlja. Inače ima 38 poglavlja u kojima se daju uputstva za spravljanje i upotrebu raznih vrsta medikamenata (prašaka, pilula, masti, kapljica, injekcija i dr.) za razne bolesti.

Četrnaesto poglavlje (l. 20a) nosi naslov:

الباب الرابع عشر زروراتى بلدر

Posljednje, 38. poglavlje je sasvim kratko, daje uputstva kako se povezuju polomljeni udovi tijela.

Bez podataka o prepisu.

Na kraju je dodato nekoliko recepata za spravljanje lijekova. Na marginama su također kasnije dopisani recepti.

Povez kožni originalni, od koga se sačuvala samo druga korica s utisnutom šemskom na sredini. L. 17-150 (17 x 11 cm); 19 red. (11,5 x 6,5 cm). Papir bijel, gladak, kvalitetan. Pismo **neshtalik**, sitan, djelo pisano crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom.

72.

(مجموعه طب)
(MEĞMŪ' A-JI TIBB)

3742

Ovo medicinsko farmakološko djelo na turskom jeziku sastoji se iz slijedećih dijelova koje je autor objedinio u jednu cjelinu, a koji nose slijedeće naslove:

بعضى اجزانك اسملرين بيان ايدر

a. L. 1b - 6a.

Na ovih pet listova nepoznati autor je prvo ispisao mali rječnik ljekovitih biljaka s kratkim opisom (l. 1b-2a).

I u osnovnom tekstu, a i na marginama, javljaju se nazivi ovih biljaka i na srpskohrvatskom (bosnadža) jezik, što govori o domaćem porijeklu nepoznatog autora. Nadalje se govori o pravilima topljenja zlata, radi upotrebe (l. 2a-3b). Ovdje je uvršteno i nekoliko recepata (madžuna) za pripremanje stimulativnih sredstava. Najzad, uvršteno je šesnaesto poglavlje (l. 4a-6a) iz nekog djela u kome se iznosi kako se čovjek mora ponašati na putovanju da bi sačuvao zdravlje. Pri kraju ovog teksta citira se poznato medicinsko djelo Yagar-i Ibn Šerifa, što bi ukazivalo na to da je ovo ispis iz tog djela.

b. L. 6a - 10a.

رساله طب لحكيم آخى جلبى المرحوم

Medicinska rasprava na turskom jeziku. Autor Kajsuni zade Mehmed

Nidā' i napisao je ovaj kratak medicinski traktat (u mesnevi stihovima) za sultana Selima II (vladao 1566-1574. g.).

Početni stih (l. 6a) glasi:

اطبانك بودر پند و كلامی صغن افراطله بيمه طعامی

Djelo ima ukupno 121 stih.

c. L. 10b - 6a. Ovaj glavni dio djela nema posebnog naslova, pa se čini da je nepoznati autor zamislio da ovo njegovo djelo s prethodnim djelom čini jednu cjelinu. Sadržaj i ovog djela je farmakologija i narodna medicina. Autor ga je sastavio koristeći se uglavnom raznim tekstovima iz djela na turskom, arapskom, a manje onim na perzijskom jeziku koje ponegdje citira. U djelu daje recepte za spravljanje lijekova za razne bolesti i za čuvanje zdravlja. Među ove recepte koji su odreda zasnovani na iskustvu narodne medicine ubačeni su mjestimično i zapisi, koji također treba da služe u svrhu liječenja nekih duševnih bolesti ili za postizanje nekog drugog cilja.

Djelo je bez podataka o prepisu. Čini se da je nastalo u 18. ili 19. stoljeću.

Povez kožni originalni, s preklopcem. Na sredini, korica i preklopcu utisnute šemse. Djelo je s istrgnutim listovima, ali je potpuno. L. 1 - 64 (19,5 x 13,5 cm). Na stranici po 15 redaka (15,5 x 8 cm). Pismo nesh, vrlo lijepo. Papir bijel, kvalitetan, gladak, srednje debljine. Naslovi i podnaslovi pisani crvenim mastilom. Tekst uokviren crvenim linijama. Cijeneći po lijepom pismu kao i po krasnom povezu, rukopis u cjelini je rađen s umjetničkim pretenzijama, vjerovatno za nekog bogatijeg naručioca.

73.

(MA'ĠŪNLAR)

3366

Recepti za spravljanje lijekova za razne bolesti od anonimnog sakupljača.

Počinje s receptom za lijek za pojačanje tjelesne snage i potencije, čišćenje stomaka, pojačanje apetita, jačanje srca i jetre.

(معجون جماع مقوی و شهوتی زیادہ ایدر و معد میں
پاک ایدر نفی بودر طعامہ دخی اشتہالی کرم ایدر
و غلیظہ پلرینی داغیدر (۱) و یورکہ و باغره قوت و پیر) .

Bez podataka o prepisu.

Povez platneni, tvrdi, nov. L. 1-11 (20,5 x 14,5 cm); 15 red. (16 x 9,5 cm). Papir bijel. Nesh, vokaliziran, tekst pisan crnim mastilom.

74.

شفا الفؤاد لحضرت سلطان مراد

2164

ŠIFA' AL-FU'ĀD LI HADRET-I SULTĀN MURĀD

Priručnik higijene na turskom jeziku.

Napisao Zaynu' l-ābidīn b. Halīl, koji je ovo djelo posvetio osmanskom sultanu Muratu IV, sinu sultana Ahmeda I (vl. 1623-1640. g.), što je u uvodu djela također naznačeno.

Rieu TM, 260

Početak (l. 1b) djela glasi:

حمد بی حد و ثنای بی حد اول حکیم حی صمد حضرتنه اولسونکم . .

Djelo je podijeljeno na 17 poglavlja (faṣl), ima i završno izlaganje (hatimah), a govori o vrstama hrane, pića i odjeće koju ljudi upotrebljavaju da bi sačuvali zdravlje ili da bi se izliječili od bolesti.

U završnom izlaganju autor iznosi da je djelo napisao 1037/1627-8. g. i namijenio ga da služi širokim narodnim masama (amme-i nas) kao priručnik; da je djelo napisao za 17 dana; da se u to doba autor nalazio na položaju primarijusa (ser etibba') u bolnici koju je podigao osmanski sultan Mehmed II Fatih (Osvajač) u Istanbulu. Autor upozorava da djelo ima bilješke na rubovima koje prilikom prepisivanja ne treba zaboraviti.

Kraj (l. 42a) glasi:

. . . بو کتابک تالیفنه تاریخ مزبور جمادی الاخره سنک اواسطنده
مباشرت اولنوب اولزمان بوفقییر محمیة استانبولده ابوالفتح
سلطان محمد خان اسکنه الله تعالی بحبوحه الجنان بنا
ایلدوکی بیمارستانده رئیس اطباء ایدم اون یدی کونده
تسوید ایدوب تمام ایلدیم .

Bez podataka o prepisu.

Kao dodatak ovom djelu slijede recepti (L. 43a-60b) za spravljanje lijekova za razne bolesti ili za pojačanje fizičke ili mentalne snage.

Povez kožni, tanak, prilično očuvan. L. 1-42 (18 x 9,5 cm); 19 red (12 x 4,5 cm). Papir tamnobijel, Nesh, čitak. Tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom. Na posljednjem listu ispisana su dva recepta.

75.

ISTO

2562

Potpun primjerak. Početak kao pod br. 2164.

Završni tekst (hatima) je upola kraći i završava se riječima:

. . . جملهسی اقرار ایدوب علم طبدن انتفاعه طالبلردر والسلام .

Podataka o prepisu nema. Na l. 1a bilješke.
Na kraju dva naknadno dopisana lista koji sadrže recepte.
Povez kartonski. L. 1-18 (20 x 14 cm); 19 red. (14 x 8 cm). Papir smeđe boje. **Nestalik**, čitak. Tekst pisan crnim, a naslovi i podnaslovi crvenim mastilom. Na rubovima ima marginalija.

76. ISTO 2979-2

Naslov (l. 78b):

هذا كتاب شفاء الفؤاد لحضرت السلطان مراد

Početak i kraj kao pod br. 2164. Na marginama ispisane autorove bilješke.

Bez podataka o prepisu.

Povez kožni, originalan, s utisnutim šemsama na koricama i preklopcu (miklabu), dotrajao, pa je djelo oštećeno. L. 78-114 (21 x 15 cm); 17 red. (15 x 9,5 cm). Papir bijel, podebeo. **Nesh**, čitak. Tekst pisan crnim, a naslovi i podnaslovi crvenim mastilom.

77. ISTO 1011

U ovom primjerku je ispušten dio uvodnog teksta, otprilike jedna stranica, a umjesto naslova je napisano:

علم طندر اون يدي فصل اوزرينه ترتيب اولندي

Na to se nastavlja tekst uvoda riječima:

معون انسان تمام اولمز الا علم طبيك احكامن بلوب. . .

Naziv djela i sadržaj navedeni u uvodu na l. 2a.

Kraj djela je kao pod br. 2164.

Bez podataka o prepisu.

Na marginama djela su marginalije, koje je ispisivala ista nepoznata ruka. Lijep primjerak u mekom kožnom povezu. L. 1-26 (21 x 15 cm). 19 red. (16,5 x 8,5 cm). Papir zatvorenobijel, kvalitetan. **Neshtalik**, lijep, tekst pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

78. منبع الادب 2240-2
MANBA'AL-ADAB

Djelo o ženidbi, bračnom životu, međusobnim dužnostima supružnika i uopće članova porodice, na turskom jeziku.

Autor je nepoznat.

Početak (l. 218b) glasi:

حدیہی قیاس اول خالق جن و انلسه اولسونکه صودن
انسان برادب عقل و پردی و جمیع حیواناتدن اشرف و افضل
برتدی . . . و بعد کورد مکی بوزمان خلقنک اولولری نکاحک
قودن بلوب اولنمکه . . .

Djelo je podijeljeno na jedanaest odsjeka što je izloženo i u tekstu uvoda na početku, kako slijedi:

- فصل اول نکاحی رغبت اهدر مکده در
فصل ثانی نکاحک فائده لرینی بلدر
فصل ثالث نکاحک آفتلرنی بلدر
فصل رابع اولنمک و عقد نکاح هاد تلرینی و خاتون کشی
المقده قنغسی بکدر و قنغسی برامزدر و علامتی
و صفتلری ندر مفصل انی بیان ایدر
فصل خامور ارلریک اولنمکی قنغسی بکدر و قنغسی
برامو در انی بیان ایدر
فصل سادس عورتک ار اوزرنه لازم اولان حقلرنی
و ادبلرنی بلدر
فصل سابع ارک عورت اوزرنه اولان حقلرنی و عورت
اره خدمت ایتمک ثوابنی بلدر
فصل ثامن دکون ادبلرن و کلین اوزرنه کیرمک و جماع
ایتمک ادبلنی و عورتک رحمی صفتن و نطفه نجه
رحمه دوشدوکن برادلدغک و بعض ایگیز طفدی
و بعض اوغلان انا طرفنه بکزکنک سرنی و دخلی
بعض ارکک اولوب و بعض قهیز اولدغک سرنی بلدر
فصل تاسع اوغلان طغسق احوالن و ادبلرنی و اوغلانک
اتا و انا اوزرنه اولان حقلرنی اوغلانه خدمت
ایتمک فضیلتن بیان ایدر
فصل عاشر اتابه و اتابه مطیع اولوب و انلره ایلک ایتمک
فضیلتن و بونلره طاق اولمغک کناهنی بیان ایدر
فصل حادی عشر صله رحمک فضائلین و اتمینک کناهنی

و ذى رحم يعنى محرم اولنر كطرر و دائم
بونلرله اولمغك ضررنى بيان ايدر

Kraj (l. 254b) glasi:

... بدرستى بويله ايتمك صلّه رحم اتمك تطعنندن و اكلندن در
الحمد لله على التمام. و للرسول افضل الصلاة و السلام
تمت الكتاب بعون الملك الوهاب سنه ١١٨٥ .

Prepisano 1185/1771-2. g.

Prepisivač se na kraju djela nije potpisao. Međutim, potpisao se na kraju prvog djela ovog kodeksa (br. 2240-1), pa kako je rukopis u oba djela potpuno isti, zaključujemo da je prepisao i ovo djelo isti prepisivač Mustafa b. Ismail 1185/1771-2. g.

Povez kožni, originalan s utisnutim "selbekli šemsama" na korici, na i preklopcu, ruiniran, u kome su uvezana tri manuskripta. L. 218-251 (21 x 16 cm); 25 red. (15,5 x 10,5 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. Nesh, positan, čitak i lijep, tekst pisan crnim mastilom.

79.

مرشد المتاهل

1007-1

MURŠID AL-MUTA'AHIL

Uputa za oženjenog i onog koji namjerava da se ženi, o **valjanom** životu i ponašanju u braku, na arapskom jeziku.

Napisao Šaiḥ Muḥammad Qutbuddīn al-Iznīqī (umro 821/1418. g.)

Dobrača, I, s. 252.

Početak (l. 1b):

الحمد لله الذى خلق من الماء بشرا وجعله نسباً وصهراً . . .

Naziv djela i sadržaj navedeni su u uvodu na L. 2a. Iz sadržaja se vidi da djelo sadrži 11 odsjeka (fasl).

Prepisao nepoznati prepisivač mjeseca ramazana 1136/24. V - 23. VI 1724. Ovo se odnosi na drugu polovinu djela, dok je **prvu** polovinu prepisao drugi prepisivač, **onaje, posvoj** prilici, zagubljena, pa **kasnije** dopisana. Na marginama u djelu dosta marginalija.

Povez kožni, meki, dotrajao. L. 1-41 (20 x 14 cm). Redaka 19 i 21 (15 x 8,5 cm). Papir bijel, pogrub. Pismo nesh, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

80. ISTO 1257-2

Početak kao pod br. 1007-1.

Naziv djela i sadržaj navedeni u uvodu.

Podataka o prepisu nema. Djelo koje slijedi potom (Arba' una hadisan) u ovom kodeksu prepisano je 12 muharrema 1129/27. XII 1716. a radio ga je isti prepisivač, pa se može smatrati da je i ovo djelo tada nastalo.

Povez tvrd, kartonski, zajednički za još dva djela. Listovi imaju originalnu folijaciju od L. 1-36 (19,5 x 14 cm). 21 red. (16 x 8,5 cm). Papir bijel, srednje debljine, kvalitetan. Pismo **neshtalik**, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

81. ISTO 556-1

Naziv djela i sadržaj navedeni su u uvodu na l. 2a.

Početak kao pod br. 1007-1.

Prepisao Ali b. Suleyman iz sela Vučuć u Kuršumliji medresi u Sarajevu 15. džumaza I 1238/28. I 1823. (Bilješka na kraju, L. 53a).

Povez kartonski, na hrbatu pojačan kožom. L. 1-53 (22 x 15,5 cm). 15 red. (17 x 12 cm). Papir bijel, hrapav. Pismo **nesh**, slabo, tekst pisan crnim mastilom.

82. ISTO 2312

Početak kao pod br. 1077-1.

Naziv djela i sadržaj navedeni su u uvodu (l. 2a).

Prepisao Isma'il Zihni b. Sulejmān iz kasabe Nišić, dok je boravio u medresi Kuršumliji (u Sarajevu), 26 redžepa 1259/22. VIII 1843. g.

(كتبه الحقير الفقير اسماعيل زهنى بن سليمان عن قصبه
نشيك ساكن ايكن بمدرسه قورشلملى (١) تاريخ كتاب بيك
ايكيوز اللى طوقوز سنه سنده ماه رجب شريفك يكرمى التجنى
كوننده فى وقت عصر اول . . . تمام شد) .

Ovaj datum prepisa važi samo za drugi dio djela od lista 33. Prvi dio je prepisalo drugo lice, vjerovatno prije navedenog datuma.

Povez kartonski. L. 1-60 (18 x 12,5 cm). Red. 21 i 17 (16 x 7 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. U prvom dijelu djela **neshtalik**, a u drugom dijelu **nesh**. Djelo pisano crnim, a naslovi crvenim mastilom.

83. ISTO 223

Početak kao pod br. 1007-1. Naziv djela i sadržaj navedeni su u uvodu. Nepoznati prepisivač je prepisao prvih devet odsjeka djela 1264/1848. g., a neko je kasnije dopisao i druga posljednja dva odsjeka mjeseca redžepa 1276/241 - 23. II 1860. g.

Na listu 1 utisnut pečat bivšeg vlasnika Murata iz godine 1266/1850.

Povez kartonski. L. 1-32 (21 x 16,5 cm). 19 red. (16 x 9 cm). Papir tamnobijel, srednje debljine i kvaliteta. **Nesh**, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

84. ISTO 1422

Početak kao pod br. 1007-1.

Naziv djela i sadržaj djela navedeni su u uvodu na l. 1b i 2a.

Prepisano 7 šabana (12) 68/27. V 1852. g.

Povez kartonski, pojačan kožom, renoviran. L. 1-46 (24 x 16,5 cm) 15 red. (16 x 10,5 cm). Papir bijel, podebeo, hrapav. **Nesh**, pisan crnim, a u naslovima cravenim mastilom.

85. ISTO 336-9

Početak (l. 50b) kao pod br. 1007-1.

Naziv djela i sadržaj navedeni su u uvodu.

Prepisao Jusuf b. Ismail 4. ševala 1269/11. VII 1853. g. i djelo uvakufio za svoje sinove Sulejmana i Ismaila (Bilješka na kraju).

Povez kartonski, pojačan kožom, zajednički za više kraćih djela. Djelo ima originalnu paginaciju od 1-68, tj. ima 34 lista (20 x 14,5 cm). 19 red. (12 x 8,5 cm). Papir bijel, potanak, srednjeg kvaliteta. **Nesh**, positan, tekst pisan crnim mastilom, uokviren crnim linijama.

Na posljednjem listu nalazi se popis mjesta koja se prilikom hodočašća posjećuju u Medini i Mekki.

86. (ترجمه مرشد المتاهل) 2733

(TERĜEME-I MURŠID AL-MUTA' AHHIL)

Prevod na turski jezik djela Muršid al-muta' ahhil (vidjeti br. 1007-1) od nepoznata prevodioca.

Početak kao pod br. 1007-1, a onda se nastavlja prevod na turski. Potpun primjerak.

Prepisao za sebe Husejn hafiz Skopljak (Uskopjevi) u medresi Lončarici u Travniku, 15 safera 1260/7. III 1844.

(كتب هذا (١) النسخة شنيه كوني صفر شريفك اون بش (١)
كونى تمام اولد قده سنه بيك ايكي يوز آلتمش والسلام .
كاتب ومالك حسين حافظ اسقيوي عفى الله عنه ولوالديهما
الذنوب تراونيك قفاسنده لونجريجده مدرسه سنده م .

(Bilješka na kraju, l. 34a).

Povez kartonski, na hrbatu pojačan kožom. L. 1-34 (19,5 x 13,5 cm). Na stranici po 15 redaka (14,5 x 8 cm). Papir bijel, potanak, srednjeg kvaliteta. Pismo vokalizirano nesh, pisan crnim mastilom.

87.

ISTO

1126-2

Početak je kao pod br. 1007-1, a zatim se nastavlja tekst prevoda na turskom.

Prepisao Muhammed b. Derviš Trnić iz kasabe Vakfi Bala (Gornji Vakuf) da bi se djelo koristilo u medresi Lončarici. Prepis bez datuma.

(كتبه (١) هذا (١) النسخة محمد بن درويش ترنيك عن وقف
بالا قصباسي (١) لونجريجده مدرسه سنده علم شريف طلب ايچون)

Na listu 97a nalazi se pečat, vjerovatno bivšeg vlasnika rukopisa, iz 1281/1864-5. g.

Povez kartonski, pojačan kožom. L. 69 - 110 (18 x 12 cm). 15 red. (12,5 x 7,5 cm). Papir bijel, potanak. Nesh, slabiji, tekst pisan crnim mastilom.

88.

ISTO

2715

Početak kao pod br. 1126-2.

Prepisano iz primjerka štampanog u Carigradu 1263/1847. Prepisao nepoznati prepisivač 1271/1854-5.

Povez kartonski, meki. L. 1-58 (17,5 x 11,5 cm). 14 red. (14 x 9,5 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. Nesh, tekst pisan crnim mastilom.

89.

ISTO

4197

Početak kao pod br. 1126-2.

Bez podataka o prepisu.

Povez kartonski, dotrajao. L. 1-100 (13 x 9 cm). 10 red. (10 x 7 cm) Papir bijel, slabijeg kvaliteta. Nesh, tekst pisan crnim mastilom.

90. 1555-4

ذخر المتاهلين و النساء في معرفة الاطهار و الدماء

DUḤR AL-MUTA' AHHLĪN WA AN-NISĀ'
FI MA' RIFAT AL-AṬHĀR WA AD-DIMĀ'

Kratko djelo o higijeni žene. Napisao na arapskom jeziku Muḥammad b. Pīr 'Alī Birgīlī (umro 981/1573), dovršivši djelo 979/1571-2. g. H. H., I, 822; Ahlwardt IV, s. 180.

Početak je bez naslova, a glasi (l. 109b):

الحمد لله الذي جعل الرجال على النساء قوامين . . .
وبعد فقد اتفق الفقهاء على فرضية علم الحال على كل
من آمن بالله . . .

Kraj (l. 116b):

. . . وان كان بحال لوغسله يتنجس ثانيا قبل الفراغ من الصلوة
جاز ان لا يغسله تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب .

Prepisao nepoznati prepisivač 979/1571-2. g. (**dakle** za autorova života)..

Povez kartonski, tvrd, zajednički za još tri djela. L. 109b-116b (19,5 x 13,5 cm). 21 red. (15,5 x 8 cm). Papir bijel, hrapav, srednje debljine. **Nash-talik**, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

91. ISTO 292-3

Potpun primjerak. Početak i kraj kao pod br. 1555-4.
Bez podataka o prepisu.

Djelo je uvezano u kodeksu sa još dva djela. Bivši vlasnici kodeksa bili su: Muḥammed b. Ibrahim Džūdi, bez oznake datuma; Omer iz 1193 (1779) g., što se saznaje iz pečata na l. 1a i Husejn iz 1213 (1798-9) g., (pečat utisnut na kraju kodeksa).

Povez kartonski, sa preklopcem. Listova 57 - 67 (22,5 x 14 cm). Na stranici po 19 redaka (15,5 x 7 cm). Papir bijel, potanak, kvalitetan. Pismo nesh, lijep i čitak, pisan crnim, a u naslovima crvenim mastilom.

92. ISTO 4487-3

Početak i kraj kao pod br. 1555-4.

Prepisao **Ibrahim** Fehmī b. Ebū Bekr Pavica-zāde 1233/1818. g.

تم الكتاب بعون الملك الوهاب سنة ثلاث و ثلثين (١)
و مائتين بعد الف كتبه الحقير ابراهيم الفهمى بن ابو
بكر باويجه زاده .

Povezano u kodeksu sa nekoliko drugih traktata. L. 18-26 (19,5 x 14,5 cm). Na stranici po 20 redaka (16 x 9 cm). Papir bijel, srednje debljine, kvalitetan. Pismo nesh, pisano crnim a istaknute riječi crvenim mastilom.

93. ISTO 2082-5

Naslov:

هذا كتاب زخر المتاهلين فى تعريف الاطهار و الدماء
لمولانا محمد افندى البركوى رحمة الله تعالى عليه

Početak i kraj kao pod br. 1555-4.

Prepisao nepoznati prepisivač 1268-1851-2. g.

Povez u polukoži, renoviran, (zajednički za još četiri manja djela). L. 38b-50a (18,5 x 12 cm). 15 red. (14,5 x 7,5 cm). Papir zatvorenobijel, srednje debljine i kvaliteta. **Neshtalik**, tekst pisan crnim mastilom. Na rubovima marginalije.

94. ISTO 2766

Početak i kraj kao pod br. 1555-4.

Prepisao Muhammad b. derviš Husayn 4. zulkadeta 1288/15. I 1872. g.

Povez kartonski, mek. L. 1-17 (18 x 12 cm). 15 red. (13 x 7 cm). Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. **Nesh**, lijep i čitak, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

95. ISTO 1006-25

Naslov, kao pod br. 2082-5, a početak i kraj kao pod br. 1555-4.

Bez podataka o prepisu.

Povez kožni, zajednički za još 24 kraća ili duža spisa. L. 236b - 240a (24 x 17,5 cm). 29 red. (18 x 11 cm). Papir bijel, gladak, kvalitetan. **Nesh**, sitan i čitak, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom. Na rubovima djela marginalije.

96. ISTO 4626

Početak i kraj kao pod br. 1555-4. Na marginama ima dosta marginalija. Bez podataka o prepisu.

Povez kartonski, na hrbatu pojačan kožom. Listova 1-8 (21 x 12,5). Na stranici po 23 retka (13,5 x 5,5 cm). Papir bijel, srednjeg kvaliteta. Tekst stradao od vlage, ali je uglavnom čitljiv. Pismo *neshtalik*, positan, pisan crnim, a u naslovima i podnaslovima crvenim mastilom. Tekst uokviren crvenim linijama.

97. 1915-2

بَاه نَامَهٗ پَاد شَاهِي
BĀHNĀME-I PĀDŠĀHĪ

Djelo u prevodu na turskom jeziku o stimulativnim sredstvima za pojačanje spolne potencije. U podužem uvodu se ističe da je autor djela Našīruddīn Tūsī (rođen 607/1210. u Tusu; umro 672/1237. u Bagdadu) napisao ovo djelo na perzijskom jeziku i posvetio ga sultanu Abū l-Muzaffar hanu, sinu sultana Qazān hana.

Nepoznati prevodilac je djelo preveo na turski i ovaj prevod posvetio Yā-qūb b. Dawlat hanu. (Blochet je ove podatke okarakterisao kao netačne i napisao da mongolski han Mahmūd Qazān han (živio 1271-1304) nije imao sina, a poznato je da je autor Našīruddīn Tūsī živio u doba prvog mongolskog hana Hulagua (rođen oko 1217; umro 1265), a ne u doba Gazān hana).

Karatay, TYK, I, 571.

Iako je u skupnom povezu, ovo djelo ima zasebnu folijaciju od L. 1-29. Početak (l. 1a) glasi:

حمد و سپاس و شکر ہی قیاس حضرت الوہیتہ کیم . . .

Kraj (l. 29a):

.. کړک مجموع انواعدن پادشاهلر خزینہسی ایچندہ محصول

Djelo sadrži 18 poglavlja (bab) koja su uvodnom tekstu nabrojana.

Prepisao nepoznati prepisivač 1 ramazana 1140/11. IV 1728. g. U pismu ima dosta pravopisnih grešaka. Na kraju je dodato 12 listova ispunjenih bilješka i receptima.

L. 1 - 29 (20,5 x 14,5 cm). Ostali opis kao pod br. 1915-1.

98. ISTO 49-2

Nepotpuno, jer na početku i u sredini nedostaju listovi.

Nema podataka o prepisu. Sudeći po papiru i pismu, djelo je staro oko 300 godina.

Iako je u skupnom povezu, ima posebnu folijaciju od L. 1 - 64 (13,5 x 9,5 cm); 9 red. (9 x 4,5 cm). Papir zatvorenbijel, Nesh, sitan, tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

99.

49-1

Nepotpuno djelo seksološke sadržine kome na početku u sredini i na kraju nedostaju listovi, pa nije poznat ni naziv djela ni ime autora.

Sadrži 17 kraćih poglavlja koja su u početku djela nabrojana.

Nema podataka o prepisu, ali sudeći po papiru i pismu, staro je oko 300 god.

Bez poveza. L. 1 - 43 (13,5 x 9,5 cm). 9 red. (9 x 4,5 cm). Papir zatvorenbijel. Nesh, sitan. Tekst pisan crnim, a naslovi crvenim mastilom.

100.

تحفة العروس و نزهة النفوس

4133

TUHFAT AL-'ARŪS WA NUZHAT AN-NUFŪS

Djelo o ženama i braku (iz područja erotike).

Napisao na arapskom jeziku Abū Abdillāh Muḥammad b. Ahmad at-Tiḡānī al-adib (živio u prvjoj polovini XIV stoljeća u Tunisu i Tripolisu).

Brockelmann II, 334; Brock. Supl. II, 368; H. H. I, 370.

Početak djela (l. 1b):

الحمد لله الذى حمد نفسه . . . اما بعد فقد سالتى من لم
يسعنى مخالفته ان اجمع له كتابا فى مساوى النساء وامور
الجماع . . .

Djelo sadrži 13 poglavlja (bab), koja se dalje dijele na odsjeke (fasl). Napisano je u lijepom **proznom obliku**, **protkan** stihovima i s ilustracijama. U ovom rukopisu ima samo jedna ilustracija (l. 12) dok je za ostalih 60 ilustracija ostavljen neispunjen prostor.

Kraj (l. 181):

. . . و لازالت اجرى الى مدينة منوف وهذا ماجرى لى
والله اعلم .

Prepisao Baqā' i b. 'Alī al-Iznīqī 10 safera 1002/5. XI 1593. g.

Povez poluplatneni, tvrd, nov. L. 1 - 181 (22,5 x 15,5 cm). 21 red. (19 x 11 cm). Papir bijel, podebeo, kvalitetan. Pismo nesh, poluvokalizirano, čitko, djelo pisano crnim i crvenim mastilom.

101.

رساله باهیه ترجمه محمد بن حلبی

7075

RISĀLE-I BĀHIYE TERĠEME-I MUḤAMMED IBN HALEBĪ

Djelo o stimulativnim sredstvima za pojačanje potencije.

Napisao na turskom Muhammad Ibn Halebī re' īs al-hukemā (primarius), koji svoje ime i zvanje spominje u kratkom uvodu navodeći da je ovo djelo napisao konsultujući 414 medicinskih djela na perzijskom jeziku, potom je na turski jezik preveo odgovarajuće dijelove iz tih djela.

Početak (l. 43b):

الحمد لله رب العالمين . . . اما بعد اشبو كتاب حكمت
نصاب لسان فارسی اوزره مبنی اولوب . . .

U prvom dijelu autor govori, pozivajući se na mišljenja poznatih učenjaka: Sokrata, Bokrata, Galena, Aristotela, **Džamesba** i Muhammed ibn Zakariyya-a, o koitusu, o vremenu polnog čina i sl. U daljem tekstu koji je podijeljen na 16 kraćih dijelova (ovdje nazvani "bab") govori se o jednostavnim i složenim lijekovima, namicima i drugim pitanjima u vezi sa **koitusom**.

. . . و اگر هورت شروع چکرده گنگ بر دانسن بودسه بر بیل
حامله اولمیه ایکیسین بوتسه ایکی بیل اولمیه بو رسنه قیاس
اولنه و الله اعلم بالصواب.

Podataka o prepisu nema. Na kraju prvog spisa u ovom kodeksu (br. 107-1) navedena je godina 1070/1660, pa se može pretpostaviti da je i ovaj manuskript (spis) prepisan približno u to vrijeme.

Djelo se nalazi u zborniku koji nema poveza i u kojem su istrgnuti listovi. L. 43-48 (26 x 15 cm). Tekst je pisan u dva stupca u kosim recima, na stranici po 27 + 27 redaka (19 x 10,5 cm). Papir bijel, podebeo i hrapav. Pismo **neshtalik**, sa elementima **rik** a pisma, dopadljivo. Djelo je pisano crnim i crvenim mastilom.

INDEKS NAZIVA DJELA

A
al-Awrāq fī tahrīr nushat at tiryāq
al-fārūq, 64 x

B

Bahnāme-i pādshāhī, 97, 98
Bur' al-sā' ah, 10

D

Duḥr al-muta' ahhilīn wa an-nisā' fī marīfat
al-aṭhar wa ad-dimā', 90, 91, 92, 93,
94, 95, 96
ad-Durrah an-nādirah fī bayān al-adwiyah
al- mutabādirah, 48
ad-Dustūr an-nafīs fī mu ālaḡat awga' al-
mafāsīl wa an-niqrīs, 54

G

Ġayat al-bayān fī tadbīr-i badan al-insān,
40, 41, 42, 43
Ġunyat al-labīb . . . , 7

H

Ḥulāṣah, 9
Ḥulāṣat al-abdān, 71
Ḥulāṣat al-maṭānah - Taš risālesi, 50, 51

Broj iza naziva djela, odnosno autora,
odnosno prepisivača označava redni broj
djela u kazalogu.

/'Ilm-i ṭibb/, 55, 56
/'Ilm-i ṭibbden muḡerrebāt, 46

K

Kitāb ar-raḡmah fī at-ṭibb wa al-ḡikmah, 15,
16
Kitāb-i ṭibb, 11

L

/Lu'gat-i ṭibb/, 57, 58

M

/Ma 'ḡünlar/, 73
Manāfi' an-nās, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27,
28, 29, 30, 31
Manba' al-adab, 78
/Meḡmū' a-i ṭibb/, 72
Mūḡaz al-qānūn, 4, 5
Muḡtasar-i Ġālīnōs min at-ṭibb, 52
Muntaḡab-i šifā', 14
Muršid al-muta' ahhil, 79, 80, 81, 82, 83, 84,
85

N

/Našīhat-nāme-yi Süleymānī/, 38

R

Rāḡhat al-arwāḡ fī daf' i 'āhat al-ašbāḡ -
Risālah fī at-tā 'ūn wa al-wabā', 19
ar-Rasā'il al-mušfiyah li al-amrāḡ al-muški-
lah, 39
Risāle-i bāhiyeh terḡeme-i Muḡammēd Ibn
Halebī, 101
/Risāle-i bewāsīr/, 2
/Risalah fī at-tā 'ūn/, 47
Risāle-i ḡaḡmiyyah wa fašdiyyah, 49
Risāle-i Ramāliyyah, 44, 45
Risāle-i mā ḡadar, 65, 66, 67, 68
Risāle-i manzūmah ta' līfi Nidā' i 32, 33,
34, 35, 36
/Risāle-i ṭibb/, 3

Š

Šifā' al-fu' ād li ḡadret-i sulṭan Murād, 74,
75, 76, 77

T

Tashīl fī at-ṭibb, 12, 13
Terḡeme-i Aqrabādīn-i ḡedīd, 60, 61

Terġeme-i Kitāb-i Ma 'rifat at-taqīr, 70
 Terġeme-i mufredāt-i Ibn Baytār, 62, 63
 Terġeme-i Mūġaz al-qānūn, 6
 Terġeme-i muršid al-muta' ahhil/, 86, 87,
 88, 89
 Terġeme-i Risale-i Aqrabādin-i Melikyū, 59
 Terġeme-i Tibb al-abdan min aḥbāri faḥr al-
 insān, 37

Tuḥfat al-arīb an-nāfi 'ah ar-rūḥāni fi at-tibb,
 53
 Tuḥfat al-' arūs wa nuzhat an-nufūs, 100
 Tuḥfa-i mubārizi, 8

Y

Yādġār-i Ibn Šerif, 17, 18

INDEKS AUTORA

A

Abū 'Abdullāh Aḥmad b. 'Abdurrahmān
 b. Mandawayh al- Isbahani, 2
 Abu 'Abdullāh Muḥammad b. Aḥmad at-
 Tiġāni al-adīb, 100
 Aḥī čelebi, 50, 51
 Aḥmad b. Kamāl, 6
 Aḥmad b. Sulaymān b. Kamāl-paša, 19
 Ak Šemsuddīn, 46
 'Alā' uddīn 'Alī b. Abū al-Ḥazm al-
 Qarši, zv. Ibn an-Nafis, 4, 5

B

Badruddīn Muḥammad b. Muḥammad al-
 Qawsūni /Qaysūni-zāde/, zv. Der-
 wiš
 Nidā' ī, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35,
 36

E

Ebū Bekr Nušet, 65, 66, 67, 68, 69

H

Hidr b. 'Alī b. al-Ḥaṭṭāb, zv. Haġi-paša al-
 Aydinī, 12, 13, 14
 Huseyn Hezārfenn, 53

Broj iza imena autora označava redni
 broj djela u katalogu.

I

Ibn Baytār, 62, 63
 Ibn Mubārak Muḥammad al-Qazwīni al-
 Hakīm, 38
 Ibn Šerif - Šerif-zāde, 17, 18
 Ishāq b. Murād, 11

M

Mas 'ūd b. Ibrāhīm, 54
 Muḥammad Ibn Ḥalabī, 101
 Muḥammad b. Ibrāhīm b. Sa 'id al-Anšārī,
 zv. Ibn al-Akfāni, 7, 64

Muḥammad al-Mahdāwī b. 'Abdullāh b.
 Ibrāhīm aš-Šanawbarī al-Yamanī al-Hindī,
 15, 16
 Muḥammad b. Maḥmūd, 49
 Muḥammad b. Muḥammad Qaramawlāne,
 87
 Muḥammad b. Pīr 'Alī Birġlī, 90, 91, 92, 93,
 94, 95, 96
 Sayḥ Muḥammad Qutbuddīn al-Iznīqī, 79,
 80, 81, 82, 83, 84, 85
 Muḥammad b. Zakariyya, 10
 Mustafā Fayḍī Hayātī-zāde, 39

N

Našīruddīn Tūsī, 97, 98
 Nikola Mešihī i Šalih efendi, 60, 61
 Nūḥ b. 'Abdulmennān i 'Umar b. Nūḥ, 59

O

Osman Terġumān Temišwārī, 70

S

Sālih efendī i Nikola Mesihī, 60, 61
 Šālih b. Naṣrullāh al-Halabī Hakīmbaši b.
 Sallūm, 40, 41, 42, 43

U

Umar efendī Bursawī, 71
 Umar b. Nūh i Nuḥ b. 'Abdulmennān, 59
 Z
 Zaynul 'ābidīn b. Ḥalīl, 74, 75, 76, 77

INDEKS PREPISIVAČA

Abdullāh b. Aḥmed b. Mustafā Dubničanin, 24 x,
 Aḥmed b. hadži 'Abdurrahīm, haṭīb džamije u selu Hadži/Ā/, 1, 2,
 Aḥmed b. Perwane, 6,
 Alī b. Suleymān iz sela Vučić, 81,
 Bahā' al-Hwārezmi, 4
 Baqā' ī b. 'Alī al-Izniqī, 100
 Husejn, hafiz, Uskopyewi, 86

Ibrahīm Fehmī b. Ebū Bekr Pavica-zade, 92
 Ismail Zihni b. Sulejmān iz kasabe Nišić, 82

Hadži Muhammed iz Peći, 70
 Muhammad Adīb Ṭarṭūsī, 16
 Muhammed b. derviš Huseyn, 94
 Muhammed b. Derviš Trnić iz kasabe Gornji Vakuf /Vakf-i bala/, 87

Muhammed Sālim b. Hasan Glodžo iz Sarajeva, 25
 Muḥammed b. Suleymān Adžemović, 26
 Muḥarrem Resmī, 36, 46
 Katib Mūsā, 21
 Mustafā b. Ismāīl, 78
 Mustafā Muḥliṣī, 67
 Mustafā b. Mustafā, zv. "šibyān mu 'allim" iz Donjeg Vakufa

Broj iza imena prepisivača označava broj djela u katalogu.

Oṣmān b. Muḥammad Šahrī, 22

Suleymān, kadija, 15

Ubaydullāh b. Muḥammad, 5

Yūsuf b. Ismail, 85

A CATALOG OF MANUSCRIPTS IN MEDICINE, PHARMACOLOGY, HYGIENE,
AND SEXOLOGY AT THE ORIENTAL INSTITUTE OF SARAJEVO

S u m m a r y

In the public health culture and medical practice of the Yugoslav peoples there existed in the past three strong influences and ways: the Western, European, which came from our coastal region, usually through Bosnian Franciscans; the Eastern, Islamic, which represented the accepted, worked out and improved Iranian and Hellenic heritage in this field; the folk medicine and quackery. The second, Eastern component in the medical practice and treatment in general was probably the most widespread here. This is confirmed by the manuscripts in this field written in Arabic, Turkish and Persian which have been preserved until today in a considerable number, in spite of the fact that books disappeared or were destroyed in wars, fires, or other calamities through the ages. The Oriental Institute of Sarajevo has been collecting oriental manuscripts in our parts ever since its founding in 1950 and that activity is one of its tasks in the future also. On the basis of that activity we can speak with more knowledge about our scholarly and cultural treasure.

From the information they offer us, most frequently through the notes left by the former owners of these manuscripts, we find out that these works reached our parts through our merchants, pilgrims and other travellers to the East, who often paid high prices for them, buying them for themselves or for friends, or perhaps in order to bequeath them to public libraries as their *waqf*, for the benefit of the whole community. Even some local people were in some cases the authors (see Manuscript No. 3742) or collectors of the so-called *magmu'a*, notebooks in which they wrote down many prescriptions for the treatment of various diseases. As these works served for centuries as medical, pharmacological and other handbooks in connection with health safeguarding practices and treatment of diseases in these regions, they were frequently copied and thus reproduced by local copyists who wanted to do good and help themselves, their kin and friends and to people in general, a fact often confirmed in their notes concerning copying at the end of the works.

The Oriental Institute of Sarajevo keeps about a hundred volumes of manuscripts in medicine and disciplines akin to it. This paper intends to inform scholars and interested public in general about these valuable materials.